

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
HOSPODÁŘSKÁ FAKULTA

Hospodářská fakulta

Obor: Podniková ekonomika

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Analýza a efektivita performance of the Church as a business

Administrative

Obor: KPE - 2013

Michal Hnyk

Vedoucí práce

Ing. Ing. Václav Urbánek, Csc. (KPE)

Konzultant

Ing. Václav Urbánek (adresovatel Jaroslav Vojtěch)

Pracovní číslo

1999

Michal Hnyk

28. května 1999

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Obor: Podniková ekonomika

Financování a efektivní hospodaření církví jako neziskových organizací

Funding and effective performance of the Church as a non-profit organization

DP- PE – KPE -99015

Michal Hnyk

Vedoucí práce: Doc. Ing. Václav Urbánek, Csc. (KPE)

Konzultant: Mgr. Václav Vaňek (administrátor farnosti Vratislavice)

Počet stran 79...

Počet příloh 5....

28. května 1999

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Hospodářská fakulta

Katedra podnikové ekonomiky

Školní rok 1998/99

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

pro **Michala Hnyka**

obor č. 6268 - 8 Podniková ekonomika

Vedoucí katedry Vám ve smyslu zákona č. 172 / 1990 Sb. o vysokých školách a navazujících předpisech určuje tuto diplomovou práci:

Název tématu: **Financování a efektivní hospodaření církví jako neziskových organizací**

Zásady pro vypracování:

- úvod, specifika církví jako neziskových organizací
- právní statut a hospodářská situace církví v ČR
- hospodářství římsko-katolické farnosti Vratislavice nad Nisou
- možná řešení odluky církve od státu, srovnání se zahraničními modely

135/99 H

KPE/POE
78.17 78.17

Anotace

Ve své diplomové práci se zabývám neziskovými organizacemi, konkrétně Římskokatolickou církví. První část je věnována popisu neziskového sektoru obecně, jeho významu pro společnost i ekonomiku, způsobu financování ve světě i v ČR a konečně jeho perspektivám do budoucnosti. Ve druhé části práce řeším problematiku vztahů mezi církvemi a státem. Proč ani po deseti letech transformace nedošlo k odluce církve od státu a nebyl rovněž nalezen způsob změny systému financování církví, které jsou dosud závislé na dotacích ze státního rozpočtu. Po popisu současné situace a jejích příčin analyzuji způsob řešení problematiky v zahraničí. Při analýze zahraničních modelů jsem dopěl k závěru, že systém uplatněný v Maďarsku je možno, s obměnami, aplikovat i v České republice. Tak to navrhnou také zástupci církví. Transformace vztahu mezi státem a církvemi by se neměla zastavit pouze u ekonomických otázek, ale měla by upravit i nevyhovující legislativní rámec vymezující působení církví v zemi. V závěrečné části práce popisuji farnost Vratislavice nad Nisou, její aktivity a hospodaření s návrhy na možná zlepšení.

Anotation

In my diploma work I deal with non-profit organisations - particularly with the Roman-catholic church. The first part of the work describes the non-profit sector in general, its importance for society and economy, the ways it collects money in the world and in the Czech republic and finally its perspectives for the future. In the second part of the work I solve the problems connected with relations between the church and the state. Not even after ten years of transition the separation between the state and the church has not been realized. Churches still fully depend on the payments from the state budget. There are a few possible solutions of the problem among which the Hungarian system seems to be the most appropriate according to widely accepted opinion in the church. There are no apparent reasons why the same system should not be with modifications put into practice in the Czech republic. The transformation of relationships between state and the church should not concern only economic issues but it should also modify the unsuitable legal conditions which determine the existence of churches. In the last part I describe the church in Vratislavice its activities and economy and proposals for possible improvements.

<u>1. Úvod</u>	9
<u>2. Neziskové organizace</u>	10
2.1. Neziskový sektor jako klíč k občanské společnosti	11
2.2. Zisk a výkonnost v neziskových organizacích	14
2.3. Zásady efektivního hospodaření NO	15
<u>3. Neziskový sektor v ČR</u>	21
3.1. Historie neziskového sektoru v ČR	21
3.2. Typologie organizací občanského sektoru	22
3.3. Legislativní úprava činnosti NO	26
3.4. Hospodaření NO a jejich ekonomická situace	27
3.4.1. Všeobecný přehled finančních zdrojů	27
3.4.2. Daňové aspekty přispívání nadacím	30
3.5. Problematika rozvoje neziskového sektoru v ČR	32
<u>4. Římskokatolická církev</u>	33
4.1. Poslání církví	33
4.2. Způsob registrace církví	35
4.3. Organizace Římskokatolické církve	37
4.4. Vznik současného stavu	39
4.4.1. Popis problematiky vztahu mezi státem a církví	40
4.5. Ekonomická situace ŘKC v České republice	43
4.5.1. Analýza příjmů a výdajů	44
4.5.2. Vyhodnocení analýzy příjmové a výdajové stránky	51
4.6. Principy transformace ekonomického vztahu státu a církví	53
4.6.1. Dopady podpory církví na stát	53
4.7. Návrhy řešení, které nebyly přijaty	54

4.8. Financování církví v zemích EU a USA	56
4.8.1. Maďarský model	60
4.9. Návrh transformovaného systému ekonom. podpory církví	61
4.10. Návrh transformace právního vztahu státu a církví	64
<u>5. Hospodaření farnosti Vratislavice nad Nisou</u>	67
5.1. Ekonomická situace	70
5.2. Vyhodnocení analýzy a doporučení	73
<u>6. Závěr</u>	75
<u>7. Seznam literatury</u>	78
<u>8. Seznam příloh</u>	79

1. ÚVOD

Jako téma a náplň své závěrečné diplomové práce jsem zvolil rozbor neziskového nebo také občanského sektoru, respektive jedné jeho části - církví a církevních organizací. Pro tuto oblast jsem se rozhodl z několika důvodů. Hlavnímu sektoru ekonomiky, tj. soukromému podnikovému sektoru, jsem se věnoval ve své Bakalářské práci, kde jsem hodnotil podnikatelskou strategii středně velkého podniku. Rozhodl jsem se proto, že ve své diplomové práci se pokusím o rozbor sektoru neziskového.

Domnívám se, že v České republice je působení neziskového sektoru stále na okraji zájmu ekonomické obce, státu a do značné míry i veřejnosti. Přitom při pohledu na ekonomiky zemí s vyspělým tržním hospodářstvím a demokratickou tradicí zjišťujeme stále rostoucí význam neziskového sektoru, jako nezbytné součásti prosperující a úspěšné společnosti.

Neziskový sektor určitě není monolitním souborem v podstatě stejných uskupení s podobným nebo shodným cílem a shodnými metodami směřujícími k jeho dosažení. Naopak jedná se o velmi pestré škálu zájmových skupin, nadací, hnutí a občanských aktivit, které mají velmi různorodé cíle, různou strukturu a odlišné ekonomické i lidské zázemí. I přes tuto značnou různost lze ovšem konstatovat jeden shodný rys jejich působení, a tím je, zjednodušeně řečeno, služba jednotlivcům nebo společnosti ať už v tom či onom smyslu.

Má práce se skládá ze dvou částí - teoretické, zde se pokusím o popis neziskového sektoru obecně o vystižení nejnovějších trendů ve světě a zmapování rodící se neziskové sféry v ČR. Ve druhé - praktické části se chci soustředit na jednu, ale o to významnější oblast, kterou jsou církve, respektive jejich největší část - Římsko - katolickou církev. Situaci v mnou sledované církvi relativně dobře znám, protože již několik let jsem členem této denominace.

Ve své práci bych se chtěl pokusit nalézt odpověď na nejvíce frekventované otázky a témata:

Má církev nějaký přínos pro českou společnost, když se většina národa za členy církve nepovažuje?

Je církev bohatá?

Proč se dnes církev domáhá majetku?

Co znamená odluka církve od státu, jaké má výhody a nevýhody a pro koho? Popř. kdy k ní dojde?

Na tyto a další otázky by měla tato práce odpovědět. Otázce působení církví či náboženských skupin by jistě bylo možno věnovat psychologickou nebo sociologickou studii, tato práce si však klade za cíl zhodnotit církev, popř. její úlohu ve společnosti, z čistě ekonomického hlediska.

Technická Univerzita v Liberci se nachází v lokalitě, kde je církev a její působení pro většinu veřejnosti věcí spíše okrajovou nebo úplně neznámou. V jiných částech ČR tomu ovšem může být naprosto jinak. Na druhou stranu otázka úplné odluky církve od státu, která je médií často zjednodušována na tzv. restituce církevního majetku, je velmi aktuální i dnes. Také proto se domnívám, že tato práce pomůže osvětlit a informovat o ekonomických souvislostech spojených s činností neziskových organizací, především církví.

2. Neziskové organizace

V této části své práce se chci soustředit na soudobé trendy ve světě neziskových organizací obecně. Neziskový sektor v České republice je zatím ve stadiu postupného vývoje a ještě zdaleka nedosahuje pozice, kterou má ve vyspělých demokraciích. Proto se některé postupy mohou jevit jako odtržené od reality. Navíc většina nejnovějších impulsů vychází především z amerického prostředí, které se od evropské praxe poněkud odlišuje. Přesto se domnívám, že se aplikace některých z těchto myšlenek dočkáme i u nás.

Svobodné volby ještě samy o sobě nejsou schopné udržet demokratický stát. Vitalita a odolnost demokracií závisí na existenci nepřetržitého dialogu mezi jednotlivci a vládou,

mezi občany a jejich představiteli. Činnosti občanské společnosti stmelují silný neziskový sektor, který udržuje společenskou stabilitu, vytváří atmosféru důvěry a respektu k vládě práva a zabezpečuje pluralismus. Ve svém důsledku tak dává vzniknout silnější, zdravější demokracii.[1]

2.1. Neziskový sektor jako klíč k občanské společnosti

Obecným důvodem pro vznik občanských organizací je skutečnost, že státem poskytované služby nestačí nebo jsou pro některé skupiny nevhodné. Dokonce lze říci, že i když zdroje poskytuje stát ze svého rozpočtu je ekonomicky výhodnější a efektivnější pokud tyto prostředky rozdělují nestátní občanské organizace. Činnost státu a jeho organizací vždy inklinuje k uspokojování průměrných, hromadných, obecných a standardních potřeb. Tam, kde je třeba uspokojit specifické potřeby malé skupiny lidí, reagují občanské organizace efektivněji a pružněji. Občanské organizace se ve značné míře opírají o pomoc aktivistů, kteří buď vykonávají svou práci zcela dobrovolně bez nároku na mzdu, nebo pouze za úhradu přímých výdajů.

Nezávislý sektor v naší republice je součástí formující se otevřené občanské společnosti, tj. společnosti, která umožňuje lidem svobodně se sdružovat a vytvářet více či méně formalizované organizace, jejichž prostřednictvím se podílejí na řešení jednotlivých osobních, skupinových či společenských problémů. [2]

Dobrovolné nezávislé a neziskové organizace jsou z mnoha důvodů přirozenou a nezbytnou součástí pluralitního, skutečně demokratického státu. Zejména proto, že vytvářejí prostor pro vzájemnou výměnu informací mezi lidmi, které spojují společné zájmy a umožňují jim vykonávání činností, které přesahují síly jednotlivce. Jsou prostředkem rozvoje osobnosti svých členů, kterým zároveň poskytují pocit sounáležitosti s určitým kolektivem i vědomí smyslu společných aktivit, které vykonávají. Neziskové organizace nejsou důležité jen ve vztahu k jednotlivci, ale přebírají řadu důležitých funkcí, které státní nebo

soukromé organizace nemohou vykonávat buď vůbec, nebo jen s velkými obtížemi a neefektivně.

Občanské organizace představují také jakýsi přirozený mechanismus včasného varování tam, kde jsou ohroženy demokratické principy, ať již uvnitř jednotlivého státu, nebo mimo něj. Mezinárodní síť nevládních organizací jsou nezastupitelné pro šíření informací o nedemokratických tendencích nebo represích v určitých státech.

Vztah státu vůči neziskovému sektoru je, jak vyplývá z výše uvedeného, rovněž nezanedbatelným indikátorem kvality demokracie v daném státě. **Za ekonomické pilíře každé demokratické země jsou považovány státní, podnikatelský a neziskový sektor.** Žádný z těchto pilířů nemůže chybět, má-li hospodářství zdravě fungovat. V opačném případě se velmi často projevují negativní dopady v oblasti ekonomiky, politické stability a potažmo i lidských práv.

Peter Drucker ve své knize "Řízení neziskových organizací" uvádí, že ještě před čtyřiceti lety se v USA o neziskových organizacích nemluvalo a tyto aktivity byly pokládány pouze za okrajovou záležitost. Tehdy, jak dále uvádí, se ekonomové ještě domnívali, že neziskové organizace a jejich činnost by měla pouze doplňovat úlohu státu v sociální oblasti. V současné době tvoří právě neziskový sektor páteř americké společnosti a je jejím významným rysem.

"Poučili jsme se, že schopnost státních orgánů plnit úkoly v oblasti sociální péče je skutečně velmi omezená. Jsme si rovněž vědomi, že přínos neziskových organizací přesahuje uspokojování sociálních potřeb. Skutečnost, že každý druhý Američan pracuje ve veřejně prospěšném sektoru jako dobrovolník a věnuje této práci alespoň tři hodiny týdně, staví neziskové organizace na místo největšího amerického "zaměstnavatele".[3]

Je jistě pravda, že postavení neziskového sektoru v evropských zemích (tedy i v České republice) je poněkud odlišné než v USA, kde mají občanské aktivity dlouhou tradici a v podstatě utvářejí americkou společnost. Přesto je právě tento příklad důkazem trendu,

který se jistě nevyhne ani naší zemi.

Neziskové organizace zahrnují celou škálu různých institucí s různým posláním. Podrobnou typologií se budu zabývat až ve druhé kapitole, ve které popisují neziskový sektor v České republice. Přesto je možno určit spolehlivého společného jmenovatele všech NO a tím je fakt, že to nejsou organizace podnikatelské. Tím se značně liší od podnikání nebo řízení státu. Podnikatelský sektor poskytuje výrobky nebo služby. Stát řídí. Podnik se tak zhostí svého úkolu v okamžiku, kdy zákazník koupí produkt, zaplatí za něj a je s ním spokojen. Pro stát to platí tehdy, je-li jeho politika účinná. Nezisková organizace nedodává ani výrobky ani služby a ani neřídí. Jejím produktem je změněná lidská bytost. Neziskové instituce jsou nástrojem změny v životě člověka. Jejich produktem je např. vyléčený pacient, dítě, které se něco naučí, mladá žena nebo muž, z nichž vyrostou řádní dospělí lidé, jedná se zkrátka o změněný lidský život.

Neziskové organizace zasahují do širokého spektra lidských činností: kultury, vědy a techniky, výchovy, vzdělávání, zdravotní a sociální péče, sportu, péče o životní prostředí a řady dalších. Jedná se o rozmanité organizační formy a jejich aktivity, od malých neformálních až po velké a strukturované. Přesto můžeme stanovit několik charakteristických rysů, které jsou pro organizace třetího sektoru společné:

- existují nezávisle na státním aparátu; mohou být státem finančně podporovány, právně a organizačně jsou však nezávislé
- nerozdělují zisk; eventuální zisk z jejich aktivit je použit pro rozvoj organizace
- jsou samosprávné, s vlastním řídicím mechanismem: v rámci určité skupiny lidí jsou stanoveny společné cíle, stanovy a zásady, příp. i organizační struktura
- jsou dobrovolné; tj. zahrnují určitý významný prvek dobrovolné činnosti, ať již formou účasti na konkrétních aktivitách, nebo ve vedení organizace
- slouží veřejnému prospěchu; tento znak platí pro různé typy organizací v různé míře a

proto je můžeme rozdělit na organizace, jejichž cílem je sloužit zájmům vlastních členů (vzájemně prospěšné) a organizace, jejichž hlavním účelem je poskytování veřejně prospěšných služeb (veřejně prospěšné).

2.2. Zisk a výkonnost v neziskových organizacích

Můžeme říci, že cílem NO není hmotný produkt, ale změna lidského života či společnosti k lepšímu. Tento cíl dává existenci NO smysl. Další otázkou ovšem zůstává měření výkonnosti NO, protože právě výkonnost je prubířským kamenem každé organizace - i neziskové.[3]

Pokud se ptáme, jak hodnotit činnost ziskově orientované organizace, je odpověď celkem jednoduchá. Podniky obvykle definují svou výkonnost úzce, tj. finančními výsledky. Toto měřítko je sice příliš úzké a podniky musí sledovat mnohem více ukazatelů, přesto je to měřítko velmi specifické a konkrétní. Výsledky se nemohou stát předmětem sporů, neboť veličiny jako je zisk, cash-flow apod. se snadno kvantifikují. Cílem podniku je tedy zisk, a proto čím je zisk vyšší, tím je podnik úspěšnější.

Cílem neziskové organizace není zisk. Není jí ani získání podílu na trhu či likvidace konkurentů. Cílem je splnění poslání, které si NO vytýčila. Na druhé straně se však někdy podceňuje význam měření výslednosti. Snadno se podléhá pokušení říci si: "Sloužíme dobré věci. Naše práce je svatá". To ovšem nestačí. Když podnik vynakládá svoje zdroje na činnosti, které přinášejí výsledky, jsou to jeho zdroje. **U neziskové organizace jde o peníze jiných - o peníze dárců.** Tyto instituce jsou odpovědné svým dárcům. Nesou odpovědnost za to, že jsou zdroje použity tam, kde přinesou výsledky a zvýší výkonnost. Tomuto hledisku musí přikládat vedení NO vysokou prioritu. Navíc musí NO pracovat efektivně i proto, že **v jejích řadách pracují často dobrovolníci, kteří tuto činnost vykonávají zdarma a ve svém volném čase.**

Pro NO není vždy snadné definovat svůj "výsledek". Přesto to možné je. Výsledky

lze v některých případech dokonce kvantifikovat. Např. Armáda spásy je náboženskou organizací, nicméně velmi přesně ví, kolika alkoholikům vrátila mentální a duševní zdraví. Dalšími způsoby, kterými lze hodnotit činnost NO mohou být dotazníkové akce, vedení evidencí a statistik, mediální kampaně atd. Přesto není vyhodnocení činnosti NO nikdy tak jednoznačné jako u podniku, který je ziskově orientován.

Peter Drucker ve své knize "Řízení neziskových organizací" uvádí, že neziskové instituce mají tendenci neklást přílišný důraz na výkonnost a výsledky. A přitom jsou v neziskové organizaci výkonnost a výsledky mnohem důležitější a také se mnohem obtížněji vyhodnocují než je tomu v podniku.

2.3. Zásady efektivního hospodaření NO

Nezisková organizace se neomezuje pouze na poskytování služeb. Chce, aby konečný uživatel jejích služeb nebyl pouhým uživatelem, ale *aktivním spolupracovníkem*.

V tomto smyslu se např. škola podstatně liší řekněme od firmy Procter and Gamble. Její snahou je stát se příjemcem a nespokojit se s rolí pouhého dodavatele. Před dosažením tohoto stadia měly neziskové instituce mizivé výsledky. Nestačí, aby NO měla *pouze dobrý úmysl*.

K tomu, aby NO opravdu dosahovala výsledků (a těmi je co nejlepší plnění poslání), potřebuje nutně čtyři věci: **plán** a dále strategie vedoucí k dosažení plánu, ty spočívají především v **marketingu, lidech a penězích**.

1) Plán

Je konkrétním vyjádřením poslání neziskové organizace. Definicí poslání je třeba začít, protože poslání organizaci vede. Pokud organizace ztratí své poslání ze zřetele, začíná jednat neefektivně a mrhá svými zdroji. Management každé NO si musí stanovit přesně oblasti svého působení, službu, kterou chce poskytovat a cílový sektor, jemuž chce svou službu nabízet. NO si musí být vědomy, že i když je potřeba, kterou uspokojují trvalého

charakteru, a že podobnou činnost bude lidstvo potřebovat stále, v dnešním turbulentním prostředí se řada faktorů může radikálně změnit. Vedení NO musí neustále zvažovat zda práci v daném sektoru dosahuje výsledků, které směřují k jejímu poslání. Zda jsou dosahované výsledky dostatečné a zda se v dané oblasti vyplatí investovat. Často čelí NO nutnosti zvolenou cílovou oblast úplně opustit.

Jako příklad radikálního rozhodnutí opustit cílovou oblast své činnosti uvedu Armádu spásy, která v minulém století organizovala útulky pro potulné ženy. Tyto dívky přicházely většinou z venkova a nikdo se o ně nestaral. Armáda spásy má dodnes program pro pomoc prostitutkám, ale již opustila myšlenku poskytovat útlek venkovským děvčatům, která přišla poprvé do velkoměsta. Ženy přicházející dnes do velkoměsta jsou již kvalifikované, snadno se uживí a již zdaleka nejsou bezbranná. Tak Armáda spásy opustila poslání, se kterým vlastně začínala. Cíle si však může nezisková organizace stanovit teprve po přesné definici oblastí, na něž se bude její výkonnost zaměřovat.

2) Marketing

Marketing prováděný v neziskovém sektoru se podstatně liší od prodeje zboží v sektoru neziskovém. Přesto by bylo velkou chybou domnívat se, jak to ostatně v minulosti dělala řada NO, že marketing ke své činnosti nepotřebují. NO musí znát trh a vědět, jakou službu má poskytovat, komu ji poskytovat a kdy. Dalším odlišným rysem marketingu NO je fakt, že NO umísťují na trh nehmotný produkt, tedy něco, co se transformuje v hodnotu pro zákazníka.

Efektivní řízení neziskové instituce záleží na tom, jak je MG integrován přímo do koncepce služby. To je úkolem vrcholového vedení. K jeho realizaci je třeba získávat informace od spolupracovníků tzn. informace o trhu, výzkumu a vývoji atd. Na rozdíl od evropského způsobu získávání a hospodaření s finančními prostředky, který je založen spíše na pasivnějším přijímání prostředků od dárců, v USA získávají NO prostředky velmi aktivním způsobem. K tomu je samozřejmě potřeba dobrá marketingová strategie.

Např. každá škola v USA má svého manažera nebo celé manažerské oddělení, které

vyhodnocuje zprávy o finančních potřebách pro budoucí období. Úkolem managementu je obstarat na uvedené aktivity finance.

Může se lehce stát, že veřejnost se po jisté době unaví z toho, jak se na ni obrací celá řada organizací s prosbou o příspěvky a dotace. Lidé mohou začít tyto instituce snadno podezírat, že většina vybraných peněz jde spíše na pokrytí režie a nikoliv na účely, pro které jsou určeny. Systém používaný nadacemi se v průběhu let příliš nezměnil. Zaměstnavatelé, kteří působí v rámci komunity jsou jejími výběřčími. Přesto musí každá NO, chce-li uspět, průběžně aktualizovat své marketingové metody, musí se přizpůsobovat měnící se struktuře podnikatelského sektoru, musí vědět, na které místní podnikatele se obrátit atd.

NO nabízející své neziskové služby se musí soustřeďovat pouze na ty oblasti, kde má odpovídající pravomoci a odbornost. Příkladem může být univerzita s humanitním zaměřením, která otevírá i takové obory, které s jejím celkovým zaměřením nesouvisí. Tak může dojít k plýtvání omezenými zdroji, aniž by bylo dosaženo žádoucích výsledků. Právě zamezení obdobnému plýtvání je jedním z hlavních pravidel efektivního marketingu.

3) Lidé

dalším důležitým pravidlem je *důkladná znalost zákazníků*. Každá strategie začíná poznáváním trhu – kdo je zákazníkem či kdo by jím měl být.

NO nemůže jednoduše předpokládat, že lidé sami od sebe budou mít maximální zájem na programu, který NO poskytuje, i když je to program velmi ušlechtilý a potřebný. Lidé často požadují konkrétní programy, které vyhovují jejich individuálním požadavkům. Proto musí být cílem marketingového průzkumu *potenciální zákazník* NO (to mohou být např. věřící, kteří přestali chodit do kostela). Konkrétně to znamená zjistit, kdo je zákazníkem, co je pro něj důležité a co na něj působí tak, že se ztotožní s posláním instituce.

Příkladem práce se zákazníkem může být škola, která pouze nečeká na příliv nových studentů, ale snaží se propagovat své studijní programy mezi studenty, rodiči popř. mezi studijními poradci na nižším stupni škol.

Další skupinou, na kterou NO působí jsou **dárci**. Získávání nových dárců patří mezi prvořadě aktivity NO. Typické NO se zatím stále snaží o získání jednotlivých dárců tím, že poukazují na „potřebu“. Progresivní instituce se však snaží upoutat pozornost potenciálních dárců nejen potřebou, nýbrž i **výsledky**, jichž jejich finanční podpora pomáhá dosáhnout. Dárci nemusí být vždy jasné, o co se organizace snaží.

Třetí oblastí lidských zdrojů, na něž se NO soustřeďuje je výcvik **vlastních lidí**. V NO je někdy mnohem důležitější výcvik dobrovolníků než zaměstnanců, protože do styku se zákazníky přicházejí většinou právě oni.

Jako příklad uvedu personál v nemocnici. Ten musí být veden k tomu, aby cítil s pacientem. Personál, který přichází do přímého kontaktu se zákazníkem – pacientem se snaží jednat tak, aby pacienti byli celkově spokojeni. V nemocničním prostředí to je obvykle služba řadových sester, které ve většině případů pracují lépe než jiný personál právě díky neziskovým motivům.

Lze tedy shrnout, že každá NO si musí uvědomit, *co pod uspokojením potřeb rozumí sám zákazník* – ať již jde o věřícího farníka, pacienta v nemocnici nebo hochy a děvčata ve skautském oddíle. NO musí respektovat své zákazníky a své dárci a snažit se pochopit jejich interpretaci hodnot a porozumět tomu, v čem oni vidí uspokojení potřeb

4) Peníze

nakonec potřebuje NO vhodnou strategii získávání finančních prostředků. Právě ve zdroji financování spočívá asi největší rozdíl mezi neziskovým sektorem, podnikatelským sektorem a státní správou. Podnik získává finanční prostředky z prodeje svých výrobků, státní správa z daňových zdrojů. No se však musí obracet na dárci. Své finanční prostředky tak z velké části získává od lidí, kteří se chtějí podílet na jejím poslání, avšak nejsou příjemci jejích služeb.

Cílem NO ovšem není pouze shánět peníze, ale především plnit své poslání.

Finanční prostředky jsou pouze nástrojem k úspěšnému plnění poslání, nejsou zdrojem obohacení zaměstnanců nebo zřizovatele.[3]

V neziskovém sektoru lze najít dva rozdílné přístupy k financování. První přístup prosazující se převážně v Evropě, a tedy i ČR, je **způsob založený na obezřetném nakládání s těmi prostředky, které jsou k dispozici**. Takové NO se tedy orientují na oblast výdajů nikoliv příjmů. Obezřetně hospodařící NO tedy spíše jen rozpočítávají ty prostředky, které jim někdo sám od sebe daroval. Nezbyvá tak již prostor pro další rozvoj do budoucnosti. Takové NO pak samozřejmě trpí neustálým nedostatkem finančních prostředků. Snahou těchto organizací je potom obstát v daných podmínkách i s malým množstvím prostředků, což může v horších časech znamenat krácení výkonů. Nižší výkony však vyústí v další snížení dotací, čímž se organizace dostává do začarovaného kruhu potíží.

Dalším přístupem je aktivní přístup získávání dotací s důrazem na příjmovou stránku. Již v odstavci věnovaném marketingovým strategiím jsem zmínil, že tímto způsobem pracují manažerská oddělení při NO především v USA. Zde se jedná o jakýsi protipól k obezřetnému přístupu. Organizace, které přešly na tento progresivní „americký“ model mívají mnohem menší problémy s financemi, lépe uspokojují potřeby zákazníků a tím pádem i lépe plní své poslání.

Taková organizace je ovšem vystavena riziku, že se soustředí spíše než na své poslání na získání dostatečného množství prostředků pro své programy. Firma tak ztrácí svou identitu.

Souhrnem lze k těmto dvou rozdílným koncepcím říci, že snaha o finanční zabezpečení je přímo podřízena hlavnímu poslání. Není pro NO hlavní prioritou, ale na druhé straně není ani podružnou záležitostí, protože výrazně přispívá k plnění daného cíle.

Dalším trendem v oblasti financování neziskových organizací je **důraz na efektivní využití prostředků a na dosažení výsledků**. Peníze, které NO získává vlastně nepatří jí, ale dárcům, kteří se rozhodli podpořit určitý projekt. Proto musí NO využít darované zdroje co nejlépe a zodpovědně. *(V České republice není příliš časté přispívat na konkrétní projekty,*

Dárci poskytují finanční dary nadacím a nadačním fondům, které tyto peníze přidělují na konkrétní aktivity)

Peter Drucker uvádí, že ještě před nedávnem pokryly neziskové organizace své režijní náklady samy. Finanční příspěvky sloužily k realizaci zvláštních projektů. Nyní však i NO potřebují provozní kapitál. Existuje ještě jeden důvod, proč je rozvoj finančních prostředků tak důležitý – **dnes již nelze spoléhat pouze na jednotlivé dárcce**. V minulosti se např. o finanční podporu diecéze staralo několik místních boháčů. To dnes již zdaleka neplatí. Provoz diecéze je stále dražší, takže požadavky na pomoc již přesahují možnosti jednotlivých dárců. **Vedoucí NO se proto musí soustředit na vybudování masové základny přispěvatelů**. Spoléhat na náhlý emocionální apel je dnes stále riskantnější. Veřejnost začíná propadat, díky neustálým poukazům na potřeby, jisté únavě a stává se tak proti těmto apelům imunní.

Nezisková organizace nemůže při rozvoji svých finančních prostředků apelovat pouze na city, ale také na rozum. **Vedení NO musí umět dobře definovat výsledky, jichž chce dosáhnout, aby bylo možno jejich dosažení prokázat**. Je rovněž důležité, jak jsem již zmínil, aby dárcce dokázal správně pochopit poslání organizace a dokázal se s jejím posláním ztotožnit.[3]

Závěrem lze tedy shrnout, že před vedením NO stojí úkol dlouhodobě budovat základnu přispěvatelů, kteří nedávají peníze pouze proto, že u nich někdo zazvoní. Měli by to být lidé, kteří vidí v podpoře organizace svoji seberealizaci. Právě v tom spočívá podstata rozvoje finančních prostředků na rozdíl od jejich získávání.

3. Neziskový sektor v České republice

V předešlé kapitole jsem pojednával o neziskovém sektoru jako celosvětovém fenoménu s důrazem na nejnovější trendy a změny v přístupech k řízení a financování. V této kapitole se chci soustředit na rodící se neziskovou sféru v České republice, na její současnou legislativní situaci a perspektivy dalšího vývoje.

3.1. Historie neziskového sektoru na území České republiky

Počátky neziskového sektoru u nás sahají někam do 13. století. Tehdy se jednalo o počátky sociální péče o chudé a potřebné. Mezi nejstarší spolky patřila bratrstva náboženských židovských obcí, která vznikala kolem roku 1400. Později se začínala objevovat církevní dobročinná sdružení soustřeďující se především na sociální pomoc. Velký rozkvět spolkové činnosti znamenalo 18. století. Rovněž doba národního obrození sebou přinesla vznik řady vlasteneckých spolků na podporu umění, kultury, vědy a vzdělávání, z nichž některé fungují dodnes.

Vznik neziskového sektoru za první republiky v podstatě navazoval na stav vzniklý v posledních padesáti letech habsburské monarchie. Občanský zákoník již upravoval založení organizací pro "charitativní, náboženské, pracovní, obchodně-sdružovací, sociální, atletické, pohřební a náboženské účely". Nadace byly zákonem uznány jako neziskové organizace, pokud svým majetkem podporovaly "církve, kostely, školy, nemocnice, chudobince a jiné nenáboženské veřejně prospěšné účely".

Po roce 1948 byl zákon revidován a původní koncepce neziskových organizací byla opuštěna. Většina neziskových organizací byla nucena ukončit svoji činnost nebo byla dána pod kontrolu Národní fronty. Tyto organizace pak byly zcela zákonitě podřízeny politickému vedení státu a komunistické strany. I přes tyto nepříznivé podmínky ojediněle vznikaly organizace - ve formě petičních občanských iniciativ (Charta 77)-, jejich předmětem zájmu byly především otázky občanské svobody a dodržování lidských práv. Samozřejmě byly režimem od samého počátku tvrdě pronásledovány, avšak úplně potlačit

jejich činnost se nikdy nepodařilo.

Po listopadu 1989 vznikla v České republice celá řada tzv. neziskových organizací. Právě společenské změny, ke kterým došlo v celé střední a východní Evropě vedly k formování rozličných dobrovolných občanských aktivit působících ve všech sférách života. Nejčastějším typem těchto institucionalizovaných aktivit jsou nadace, občanská sdružení, případně obecně prospěšné společnosti. V roce 1990 byla zákonem č.83 o sdružování občanů upravena činnost občanských sdružení a následně v roce 1995 byl právně vymezen i nový typ organizace - obecně prospěšná činnost. To umožnilo existenci nových, na státu nezávislých subjektů. Tento proces, který lze pozorovat ve všech postkomunistických zemích, je projevem tendence k formování občanské společnosti - společnosti, jejíž občané se chtějí podílet na řešení společenských a skupinových problémů nejen prostřednictvím volených zástupců v parlamentu a v obecních zastupitelstvech, ale také prostřednictvím organizací nezávislých na vládě, ministerstvech, okresních úřadech či na místních radnicích. Tyto organizace tedy vytvářejí tzv. občanský (jinak též neziskový či třetí) sektor a ve společnosti vyplnily prostor, v němž zcela či jen zčásti nahradily péči státu zejména v sociální, humanitární a kulturní oblasti.

3.2. Typologie organizací v občanském sektoru v České republice

Neziskové instituce v ČR se typově dělí do následujících skupin.

Nadace a nadační fond

Nadace nebo nadační fond jsou účelová sdružení majetku zřizovaná podle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, pro dosahování obecně prospěšných cílů. Vedle pojmu nadace zavádí tento zákon do českého právního řádu nově pojem nadační fond.

Nadace k dosažení svého účelu může používat výnosy z nadačního jmění a ostatní

majetek. Celková hodnota nadačního jmění (minimálně 500 000 Kč) se nesmí po celou dobu trvání nadace pod tuto hranici snížit. Naproti tomu nadační fond může svému účelu, který je spíše jednorázový, použít všechnen svůj majetek. Nadační jmění (i ostatní majetek nadace) může být tvořeno peněžními prostředky, cennými papíry, nemovitými i movitými věcmi, jakož i jinými majetkovými právy a jinými majetkovými hodnotami, které splňují předpoklad trvalého výnosu a nevážnou na nich zástavní práva. Po přijetí tohoto nového zákona o nadacích 98% nadací zaniklo (předtím existovalo v ČR okolo 5000 nadací). Část těchto nadací se přeměnila v nadační fondy, které nemusí vlastnit majetek, ale pouze přerozdělují získané prostředky.

Nadace shromažďují finanční dary od jednotlivých sponzorů a poskytují je těm, kteří přicházejí s žádostí o příspěvek. O tom, kdo z žadatelů prostředky obdrží rozhoduje rada nadace, tu tvoří představitelé přispěvatelů, zástupců města atd. České nadace hospodaří spíše s menšími zdroji různého původu (příspěvky od podniků, jednotlivců, velkých nadací, Evropské unie, popř. církví, pokud zřizují nadaci atd.). Tento typ NO tedy vlastně zajišťuje finanční prostředky pro ostatní typy.

Obecně prospěšné společnosti

1.ledna 1996 nabyl účinnosti zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, který tyto společnosti definuje jako právnické osoby poskytující veřejnosti obecně prospěšné služby za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek. Jejich hospodářský výsledek (zisk) se nesmí použít ve prospěch zakladatelů, členů jejich orgánů nebo zaměstnanců. Zákon stanoví, že zisk musí obecně prospěšná společnost použít na poskytování služeb uvedených v zakládací listině. Zákon poskytl pro soukromé iniciativy podmínky srovnatelné s těmi, jaké mají stát nebo obce při zřizování tohoto typu nestátních občanských organizací. Tento typ NO je zakládán za účelem poskytování služeb jinému subjektu – např. katolická charita, diakonie, pečovatelské domy atd.

Některé z těchto společností podporuje přímo stát ze svého rozpočtu (viz. Katolická

charita, která získává od státu 70% prostředků, zbylých 30% si musí opatřit jinde). Pro stát je velmi výhodné podporovat určitý typ služeb, které poskytují neziskové instituce. Stát má o tyto služby zájem a také ví, že pokud by je měl zajišťovat sám, vyšly by oproti tomuto způsobu draho. Stát podporuje některé NO především ze dvou důvodů:

- 1) tyto neziskové instituce poskytují často kvalitnější služby, než jaké by zajistily organizace státní (např. služba řádových sester nemocným)
- 2) lze předpokládat, že v NO pracují dobrovolníci buď zcela nebo téměř zdarma. Státní zaměstnanci by museli být řádně zaplacení.

Občanská sdružení

Spolky, svazky, kluby a jiná občanská sdružení je možné zakládat na základě zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Občanská sdružení vznikají z vůle občanů, kteří pocítují potřebu sdružit se za určitým účelem. Mohou vyvíjet činnost veřejně nebo vzájemně prospěšnou tzn., že takové NO jsou zakládány především proto, aby sloužily zakladatelů samotným (organizace zdravotně postižených atd.).

Rozpočtové a příspěvkové organizace

Rozpočtové a příspěvkové organizace zřizují příslušná ministerstva či jiné státní orgány podle zákona č. 576/1990 Sb. k plnění úkolů v oblasti školství, zdravotnictví, kultury a státní správy. Rozpočtové organizace jsou napojeny na státní rozpočet veškerými příjmy a výdaji, příspěvkové organizace jen finančními vztahy. Počítá se s tím, že příspěvkové (a zčásti i rozpočtové) organizace se postupně přemění na obecně prospěšné společnosti a stanou se tak podstatnou součástí občanského sektoru.

Církve a náboženské společnosti

Do občanského sektoru patří i církve a náboženské společnosti zřizované podle dosud platného (i když částečně novelizovaného) zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském

zabezpečení církví a náboženských společností. Právě ony se svou dlouhou historickou tradicí staly významnou součástí formující se občanské společnosti. Do této kategorie jsou zařazeny církve jako takové. V České republice představují ovšem církve jednoho z největších dodavatelů neziskových služeb. To vyplývá mimo jiné i z vývoje předešlých čtyřiceti let, kdy právě církve byly téměř jedinými NO v zemi. Církve tak dnes provozují řadu organizací, které jsou jinak vedeny v jiných „kategoriích“ a svůj církevní původ neuvádějí. To se týká jak obecně prospěšných společností tak i nadací.

Státní fondy

Jinými veřejnoprávními institucemi jsou státní fondy zřizované podle zvláštních zákonů pro financování v těchto zákonech vymezených činností. Typickým příkladem veřejnoprávní instituce zřízené zvláštním zákonem je Státní fond kultury (zákon č. 239/1992 Sb.).

Politické strany a politická hnutí

Do občanského sektoru řadíme i politické strany a hnutí vznikající registrací prováděnou Ministerstvem vnitra ČR nebo na základě skutečností nahrazujících registraci. Toto zakládání upravuje zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích.[4]

Poznámka k typologii neziskových organizací

Vzhledem k pestrosti organizací působících v neziskovém sektoru je obtížné rozčlenit NO do takových kategorií, které by bylo možno zkoumat odděleně a nezávisle na sobě. Mnou provedené rozdělení by se dalo nazvat „legislativním“, v literatuře zabývající se neziskovým sektorem bychom ovšem narazili i na odlišný pohled na věc.

Jiným klíčem pro takové rozdělení by mohla být i skutečnost, zda je daná NO státem dotovaná či nedotovaná. Takové hledisko není ovšem příliš šťastné, protože takřka všechny

NO dostávají státní podporu. Zjistili bychom, že např. v kategorii „politické strany“ nalezneme subjekty, které přijímají státní dotaci stejně jako ty, které dotace nedostávají. Analogicky bychom i mezi církvemi našli ty, které podporu přijímají a jiné, které se státního příspěvku vzdaly. Takový klíč mi tedy připadá méně vhodný.

3.3. Legislativní úprava činnosti NO

Dostatečná zakotvenost neziskového sektoru v právním řádu je prvním krokem k jeho fungování. Lze říci, že základní legislativní rámec pro vytvoření legislativního sektoru byl již vytvořen. (v případě církví existuje řada vážných problémů, o nich budu hovořit v dalších kapitolách). Celkový současný stav ovšem ještě zdaleka neodpovídá situaci v zaběhlých evropských demokraciích. V situaci, ve které se dnes nachází podnikový sektor, kdy není zcela dokončena restrukturalizace a privatizace podniků je pochopitelné, že v naší zemi není neziskový sektor považován za hlavní prioritu.

Přece však platí to, co již bylo řečeno v kapitole 1. – neziskový sektor tvoří jeden ze základních pilířů hospodářství každého státu, navíc je jeho existence zárukou stability a kvalitní demokracie. Neziskový sektor překračuje běžný důraz na zisk a stává se místem realizace všemožných občanských aktivit.

Základní předpisy pro neziskový sektor uvádím v následujícím přehledu:

40/1964 – Občanský zákoník, upravuje problematiku Nadací a fondů. Ty pracují pro obecně prospěšné cíle za účelem rozvoje duchovních hodnot, ochrany lidských práv, ochrany a tvorby životního prostředí i pro ochranu kulturních památek.

83/1990 – O právu shromažďovacím, občané mohou zakládat spolky, společnosti, hnutí, kluby, odborové a jiné organizace a sdružovat se v nich.

308/1991 – O církvích

424/1991 – O politických stranách

83/1993 – O sdružování občanů

248/1995 – O obecně prospěšných společnostech, rejstříkové soudy jednotlivě posuzují co je a co není obecně prospěšné.

227/1997 – O nadacích

Činnost NO se řídí mimo tyto zákony ještě dalšími právními úpravami nebo zákony, které dále upřesňují podmínky činnosti užšího okruhu NO.

3.4. Hospodaření NO v ČR a jejich ekonomická situace

Cíl, ke kterému ČR směřuje, je standardní evropský model státní podpory neziskovému sektoru. Jak již bylo uvedeno v předešlé kapitole, tento evropský model se značně liší od modelu amerického. V USA je neziskový sektor ve zcela jiné situaci. Ve společnosti jsou běžné občanské aktivity a angažovanost. Pro tamního občana je normální podporovat projekt s obecně prospěšným posláním aniž by čekal na stát. Naproti tomu evropský model předpokládá silnou angažovanost státu, který dotuje NO ze svého rozpočtu.

Česká republika tedy plně spadá do tohoto evropského modelu, a proto i zde je stát zdaleka největším garantem neziskového sektoru. Sponzorství a vlastní zdroje jsou v celkové struktuře příjmů pouze doplňující zdroje.

3.4.1. Všeobecný přehled finančních zdrojů

Hovoříme-li o zdrojích zajišťujících práci neziskových organizací, musíme si nejdříve uvědomit, že se nejedná jen o peníze. Jde o sdílení práce členů nebo zaměstnanců neziskové organizace, velkého nasazení každého účastníka, spojování myšlenek a v neposlední řadě i možnosti seberealizace. Lidé, kteří toto spojují ve své práci, nejen vytvářejí základ občanské společnosti, ale přímo se jí stávají.

Neziskové organizace registrované v České republice mohou využít následující

zdroje:

Státní dotace. V České republice udělují dotace ministerstva, obecní úřady a fondy ustavené státní správou nebo samosprávou. Velikost a základní směřování toku financí jsou vymezeny zákonem o finančním rozpočtu ČR. Mezi ministerstva vypisující konkurzy na dotace patří Ministerstvo životního prostředí ČR, Ministerstvo zdravotnictví ČR, Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Granty poskytované státní správou neziskovému sektoru patří mezi menší (jejich obvyklá výše je 10 - 30 tisíc Kč).

Nadace a fondy. Ještě před schválením nového zákona bylo ČR registrováno více než 4000 nadací, z nichž však granty poskytovalo 150 - 200 a z toho jen několik desítek vypisovalo programy přístupné ostatním subjektům. Relativní nepřehlednost na trhu nadací v ČR, kde právní statut nadace mají jak poskytovatelé financí, tak i vykonavatelé vlastní činnosti, vyřešil nový zákon o nadacích a nadačních fondech (č. 227/1997 Sb.), který nabyl účinnosti 1. ledna 1998.

Nadace a fondy sdružující český kapitál jsou většinou zaměřené na podporu řešení konkrétních problémů, ať už to je v oblasti podpory sociálních a zdravotnických služeb, kultury, vzdělání nebo rozvoje občanského života v městech či regionech. V zásadě můžeme říci, že nadace českého původu poskytují granty cílené na velmi konkrétní problémy a to především granty střední a menší. Zahraniční nadace podporují i rozvoj občanské společnosti a nástrojů života v demokracii obecněji a jsou schopny a ochotny podílet se na rozsáhlejších (a to jak časově tak finančně) projektech, které nemají vždy přímý dopad na dění ve společnosti.

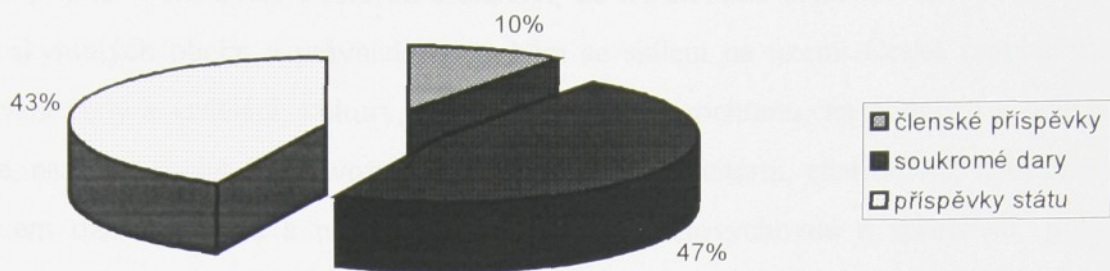
Zahraniční fondy a nadace také do značné míry suplují úlohu domácích zdrojů, a to jak úlohu domácích sdružení majetku, tak přímé finanční účasti domácích podnikatelů. V rozvinutých ekonomikách je umožněno i středním a menším podnikatelům přímo investovat do neziskového sektoru bez toho, aby finanční prostředky musely skrze daně projít soukolím státu. To umožňuje lepší využitelnost těchto prostředků bez ztrát na přerozdělovacím - úředním - článku a bez ztrát způsobených přirozenou neznalostí skutečné

potřeby, kterou ministerstva nemohou mít, oproti lidem zakládajícím neziskové subjekty právě z důvodu neuspokojené potřeby.

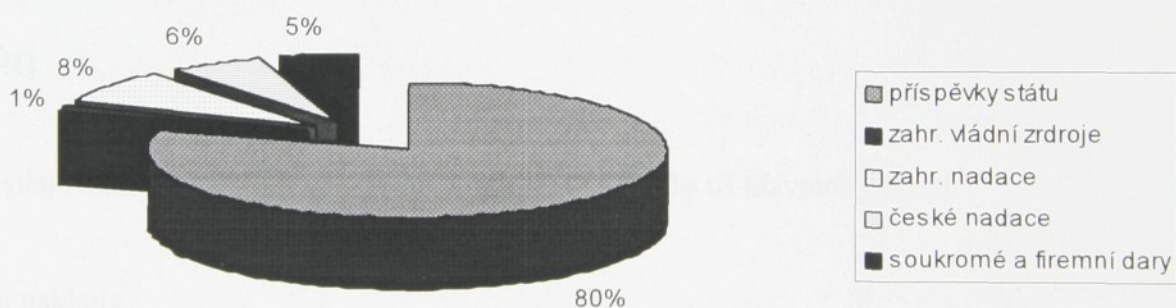
Grantové programy ambasad. Jednotlivé vyspělé země vyhláší programy podporující zejména rozvoj pluralitní občanské společnosti, případně vzdělávání, kulturní výměny apod. Udělení grantu bývá podmíněno účastí partnerské organizace z poskytující země a záměr projektu musí být v souladu se zájmy poskytovatele. Doba trvání grantu a jejich velikost jsou individuální, poskytovatel mívá chuť být jedním z více investorů.

Finanční prostředky získané vlastním přičiněním. Jsou to dary podnikatelů a jiné soukromé dary, výnosy vlastní činnosti nevládních neziskových organizací a také členské příspěvky. Zároveň to jsou zdroje omezené pouze schopnostmi, případně silou organizace. Za každou takto získanou korunou stojí především dobrý nápad a pečlivě a kvalitně vypracovaný projekt. Soukromé dary pokrývají rozpočty neziskových organizací působících v rozvinutých ekonomikách průměrně z 10%, členské příspěvky asi ze 47% a příspěvky státu je činnost hrazena ze 43%. V české republice zatím neziskový sektor zcela závisí na udělených státních příspěvcích, které pokrývají okolo 80%, zahraniční vládní zdroje pokrývají přibližně 1,3%, zahraniční nadace asi 8% a české nadace zhruba 6%. Zbývajících 4 - 5% by tedy padlo na soukromé a firemní dary.[5]

Financování NO ve vyspělých zemích

Financování NO V České republice

3.4.2. Daňové aspekty přispívání nadacím

Daňovou problematiku darů a sponzorských příspěvků nadacím lze všeobecně rozdělit podle dvou kritérií:

- a) zda je dárce právnickou nebo fyzickou osobou
- b) zda je dárce registrován jako plátcе daně z přidané hodnoty

Je-li dárce (sponzor) **právníckou osobou**, může hodnotu darů poskytnutých nadacím odečíst od základu daně za podmínek uvedených v zákoně č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Ustanovení odstavce 8 stanoví, že od základu daně lze odečíst hodnotu darů poskytnutých obcím a právníckým osobám se sídlem na území České republiky na financování vědy a vzdělání, kultury, školství, na požární ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na účely sociální, zdravotnické, ekologické, humanitární, charitativní, náboženské pro státem uznané církve a náboženské společnosti, tělovýchovné a sportovní, pokud hodnota darů činí alespoň 2000 Kč. V úhrnu lze odečíst nejvýše 2% ze základu daně. Tento odpočet však nemohou uplatnit poplatníci, kteří nejsou založeni za účelem podnikání.

V případě, že je dárce **fyzickou osobou**, je možno na základě zákona o daních z příjmů od základu daně odečíst hodnotu darů poskytnutých obcím a právníckým osobám se sídlem na území ČR na speciálně uvedené činnosti, mezi něž patří také charitativní a náboženské činnosti státem uznaných církví a náboženských společností. Úhrnná hodnota darů za kalendářní rok musí přesáhnout 2% ze základu daně anebo alespoň 1000 Kč. V úhrnu lze takto odečíst nejvýše 10% ze základu daně.

Výdaje NO

Výdaje neziskových organizací lze rozčlenit zhruba do tří hlavních oblastí:

- režijní náklady
- mzdy pracovníků
- vlastní činnost organizace

Struktura výdajů se samozřejmě značně liší podle toho, v jaké oblasti NO působí. Režijní náklady u muzea budou zřejmě značné, naproti tomu u organizací zajišťujících pečovatelskou službu mohou převažovat výdaje na mzdy.

Přesto lze poukázat na jeden trend mezi českými NO, a tím je postupná profesionalizace. Po roce 1989 byly zakládány menší NO, které fungovaly většinou na

základě nadšení několika dobrovolníků, kteří svým elánem a zápalem pro věc vyvažovali nedostatek prostředků. Přes tuto nesporně záslužnou činnost scházela často v NO profesionalita a někdy i kvalita. Postupem času se však tyto organizace stabilizovaly a z jednotlivých dobrovolných nadšenců se stávali profesionálové a „odborníci“. Tento proces byl samozřejmě doprovázen růstem NO a s ním spojeným navýšením mzdových výdajů. Nyní tedy vedle sebe často pracují profesionálové, kteří se službě věnují na plný úvazek a dobrovolníci, bez nichž by tyto organizace mohly jen obtížně naplňovat své poslání.

3.5. Problematika rozvoje neziskového sektoru v ČR

Mimo výše zmíněných způsobů, kterými se stát podílí na fungování neziskového sektoru – tzn. vytvoření legislativního rámce a poskytování finanční podpory je třeba, aby stát i dalšími způsoby přispíval k překonávání nedůvěry občanů v ty instituce, které nejsou přímo spravovány státem.

Právě tato nedůvěra je podle zástupců řady NO u nás velkou překážkou v budování těchto organizací. V české společnosti dosud přetrvává obraz struktury, kdy na jedné straně stojí stát a na druhé občané, jako jediné možné a funkční řešení. V tomto případě je nutno usilovat o decentralizaci – přesun na místní úroveň co nejbližší místu potřeby.

S tím souvisí i důraz na místní politiku, která je nezávislá na politice vysoké. Stát může podpořit vznik a práci NO určitou filosofií, rozhodovat se ovšem musí občané sami – všimnout si a řešit své vlastní problémy, kterým oni sami rozumějí nejlépe. Ani stát sám dnes již nechce plnit úlohu jediného poskytovatele sociálních služeb.

Jedním z aspektů rozvoje NO v České republice je narůstající suverenita občanů. Ti získávají mnoho jiných možností, jak ovlivňovat své okolí, nejen volby. Tímto způsobem mohou vznikat i nátlakové skupiny.

Závěr. Aby mohly nevládní neziskové organizace vykonávat svou činnost podle skutečných potřeb, je pro ně důležité udržení nezávislosti na jiných zájmových skupinách. K tomu

kromě dalších faktorů (rovnoměrné složení správní a dozorčí rady apod.) přispívá i důsledná diversifikace finančních zdrojů. Podmínky pro tuto nezávislost však určuje stát.

Zatímco v období první republiky byly zákony ošetřující filantropii a činnosti s ní spojené na světové úrovni, velmi důkladné, jsou dnešní podmínky spíše nepříznivé. Chybějí právní úpravy, které by umožnily investovat větší množství peněz přímo do neziskového sektoru (a tím odlehčily stále přebujelé státní správě), dovolily by lidem, kteří finanční zdroje skutečně chtějí poskytnout, rozhodnout se, co budou podporovat a zároveň by posunuly Českou republiku blíže jejímu začlenění do stabilního "civilizovaného" světa.

4. Římskokatolická církev

Po úvodních kapitolách, kde jsem se snažil přiblížit problematiku neziskového sektoru obecně ve světě i u nás, bych chtěl přistoupit ke druhé části své práce. Zde se pokusím o rozbor církví jako specifických NO, o popis ekonomické situace Římskokatolické církve, vystižení podstaty problémů mezi státem a církví a o nalezení případných řešení.

K vypracování této části práce jsem musel prostudovat velké množství informací a literatury, včetně sledování článků publikovaných v tisku. Na následujících stránkách se pokusím o vypracování objektivní analýzy podepřené řadou nezávislých zdrojů, která spojuje jednotlivá hlediska do ucelené zprávy. Já sám jsem se při své přípravě a studiu spojeném s diplomovou prací s žádným uceleným pojednáním o této problematice nesetkal, proto je tato práce, do jisté míry, průkopnickým pokusem o komplexnější výklad.

4.1. Poslání církví

Jak již bylo uvedeno v kapitole č.1. poslání vede každou organizaci a je základem pro vytvoření jejích plánů a strategií. Každá NO má své poslání, jehož naplňování je

smyslem její existence ve společnosti. Nejinak je tomu i s církvemi. Lze konstatovat, že naprostá většina křesťanských církví v ČR má shodné poslání a *tímto posláním je hlásat evangelium všem lidem*. Právě při hledání a definování smyslu existence církve dochází k řadě nedorozumění a zkreslení. Protože se domnívám, že význam víceméně církevních termínů nemusí být plně srozumitelný, pokusím se o velmi stručný historický exkurz, který vznik a poslání církve alespoň částečně ozřejmí.

Církev věří, že člověk a celý vesmír je stvořen. Člověk je určen k tomu, aby žil v blízkosti Stvořitele a byl v této blízkosti šťasten. Dále církev učí, že člověk se z tohoto optimálního stavu vyloučil tím, že přestal hledat Boží vůli se svým životem. Církev shodně se starou židovskou tradicí, ze které vychází, hlásá, že Bůh nepřestal o lidstvo a o jednotlivce usilovat. Již v dávnověku si vyvolil židovský národ, aby se stal nositelem Božích zákonů a byl příkladem pro ostatní společnosti. Tím ovšem Boží hledání člověka neskončilo, nýbrž vstoupilo do nejdůležitějšího okamžiku.

Součástí židovské věrouky je očekávání příchodu Mesiáše (Vykupitele), který přijde na zem, aby vykoupil lid. Církev, na rozdíl od židovské víry, věří, že tato událost se naplnila v osobě Ježíše Krista z Nazareta, v jehož životě se odráží řada proroctví Starého Zákona, která o příchodu Mesiáše hovoří. Ježíš se nestal vůdcem židovského politického povstání, jak očekávaly izraelské elity, ale naopak vedl lid k duchovní obnově a sám na sebe poukazoval jako na očekávaného Vykupitele. Tím se ovšem dostal do ostrého střetu s vládní a náboženskou mocí, což vyústilo v jeho popravu ukřižováním. Poté, podle církevní tradice, vstal z mrtvých a svým následovníkům dal za úkol přinést zprávu o něm (evangelium) až do posledních končin země. V tomto místě se křesťanství oddělilo od judaizmu a vydalo se svou vlastní cestou. Křesťanství přestalo být velmi brzy záležitostí židovských posluchačů Kristových kázání, ale rozšířilo se po celém antickém světě, až se záhy stalo náboženstvím dominujícím. Všude, kde žili, se křesťané pravidelně scházeli a vytvářeli jakousi organizovanou strukturu – církev.

Církev dál nese zprávu o Kristově učení všem a také využívá všech prostředků, jak proniknout k lidem všech kultur co nejbližší a učinit své hlásání věrohodným – slouží

trpícím, nemocným, umírajícím, poskytuje vzdělání těm, kteří by si ho jinak nemohli dovolit, působí mezi vězni, vojáky atd. atd..

Pro pochopení vzniku současné situace je třeba připomenou ještě jednu důležitou událost v pestré historii církve a tím bylo stěhování národů okolo 4. stol.n.l. a pád Západořímské říše. Církev v té době stála v moři zkázy jako jediná organizovaná struktura schopná zachovat hodnoty řecko-římské civilizace. Tak nejenom dále plnila své evangelizační poslání, ale také přinášela kulturu, vzdělání a nový životní styl masám tehdy barbarských kmenů. Církev tedy hrála klíčovou úlohu při vzniku současné Euroatlantické civilizace.

4.2. Způsob registrace církví v ČR

Právní úprava postavení církví a jejich vztahů se státem se opírá v první řadě o ústavu, konkrétně o ustanovení Listiny základních práv a svobod a rovněž o příslušná ustanovení mezinárodních smluv, jimiž je stát vázán a které jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem.

Především jde o *Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod* a *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*.

V úpravě nižší právní síly se jedná zejména o dva klíčové zákony:

Zákon č.218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností

Zákon č. 308/1991Sb. O svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských organizací

V současné době působí v ČR 21 registrovaných církví, z toho 16 pobírá dotace ze státního rozpočtu. Registrace církve – tzn. rozhodnutí státního orgánu, jímž církev získává právní subjektivitu jako právnická osoba, podle stávající úpravy zakládá automaticky a

nediferencovaně nejen nárok na dotování vlastní náboženské činnosti církve ze státního rozpočtu, ale rovněž nárok na její specifické působení ve veřejném sektoru. Právě otázka automatického nároku na státní podporu se v tomto případě jeví jako nešťastná.

Zákon č. 161/1992 Sb. o registraci církví a náboženských společností stanovuje požadavek 10 000 zletilých osob s trvalým bydlištěm na území ČR případně 500 osob, je-li žadatel členem Světové rady církví.

Menší církve a náboženské společnosti tak nemohou získat právní subjektivitu a to ani podle jiných předpisů.

Zákon o sdružování občanů (83/1990 Sb.) totiž možnost registrace církví jako občanských sdružení výslovně a pod sankcí vylučuje. Možnost jejich začlenění do našeho právního řádu je tak mnohonásobně ztížena i v porovnání s podmínkami registrace politických stran. Nově vzniklé církve, které mají méně než 10 000 členů mohou tedy právně existovat jako církev jen za předpokladu, že byly uznány předchozím komunistickým režimem! Některé nové církve (např. Křesťanská společenství) mají daleko více členů než mnohé státem uznané církve. Ty do svých statistik často zahrnují osoby, které byly v církvi pouze pokřtěny nebo se k ní přihlásily při sčítání lidu, nejedná se však o lidi, kteří se na životě církve aktivněji podílejí. (To se netýká uznaných církví jako je Církev bratrská nebo Církev apoštolská, které udávají skutečný počet členů). [6]

Poznámka:

Tento právní stav je nutno hodnotit jako zcela nevyhovující. *Náš stát tímto způsobem stanovuje pro dosud neregistrovaná náboženská společenství s menším počtem tuzemských členů prakticky nesplnitelnou podmínku k přiznání právního statusu církve.* Těmito církvemi jsou často světová náboženství jako např. anglikáni, buddhisté nebo islám. Lze rovněž říci, že stávající právní úprava zřetelně znevýhodňuje mimokřesťanská náboženství.

Tyto skutečnosti představují značný problém a jsou často předmětem zahraniční kritiky poukazující na závazky ČR v oblasti náboženské svobody.

4.3. Organizace Římskokatolické církve

Katolická církev je zdaleka největší církví na našem území co do počtu členů, církevních objektů, které spravuje i podpory přijímané ze státního rozpočtu. Proto právě s katolickou církví je spojena největší část problémů týkajících se řešení vztahu mezi církvemi a státem.

Na úvod se pokusím popsat strukturu katolické církve u nás a způsob, jakým je řízena.

Základní jednotkou církve je **farnost** (v protestantských církvích se užívá také termín sbor). Farnost je tvořena jednotlivými věřícími, kteří se účastní bohoslužebných setkání a podílejí se na práci ve svém společenství. V některých oblastech tvoří farní společenství pouze několik osob, jinde může do farnosti patřit podstatná část obce (jižní Morava, Olomoucko). V každé farnosti se zpravidla nachází kostel, kaple, farní budova či jiný církevní objekt, který je církví využíván a udržován (v řadě případů se jedná o památky chráněné státem). Některé farnosti mají svého vlastního duchovního správce (kněze, jáhna) ovšem v řadě případů mají jednotliví kněží na starosti dvě i více farností. V neděli tak kněz vede několik bohoslužeb i v okolních obcích. Z tohoto hlediska je na tom nejhůře severozápadní pohraničí, kde je jak málo kněží tak i málo věřících. Paradoxně právě zde se nachází velké množství církevních památkových objektů.

Vyšším organizačním typem je **vikariát**, který sdružuje několik farností. Tyto vikariáty se většinou nacházejí ve velkých okresních městech a v jejich čele stojí děkan.

Vikariáty dohromady tvoří **diecézi**, v jejímž čele stojí biskup. Tyto diecéze jsou zakládány vydáním papežské buly. Nejstarší diecézí v ČR je Pražská diecéze (biskupství

založeno v roce 973) a naopak nejmladší je diecéze Ostravsko-opavská, která vznikla 30. 5. 1996.

V ČR je dohromady osm diecézí, které tvoří dohromady **dvě provincie**: Českou se sídlem v Praze a Moravskou se sídlem v Olomouci. V čele provincie stojí arcibiskup. Za Českou provincii je to kardinál Miloslav Vlk a za Moravskou je to Mons. Jan Graubner.

Biskupové dohromady tvoří tzv. **biskupskou konferenci**.

Vedle tzv. římských katolíků existují ještě katolíci řečtí, v ČR se k nim hlásí okolo 9000 věřících. Jejich organizační jednotka se nazývá exarchát. Tito věřící slouží bohoslužbu v byzantském obřadu, ale hlásí se k římskému papeži.

Existuje ovšem ještě jedna velmi významná složka katolické církve, o níž je nutno se zmínit, a to jsou **řády**. Ty mají velmi rozmanitou historii a ještě dnes vznikají řády nové a postupně přicházejí i do naší země. Řády jsou integrální součástí katolické církve, i když mají značnou autonomii a řídí se svými pravidly.

Řády vznikaly většinou kolem charismatických jedinců, kteří se radikálním způsobem zřekli běžného života a rozhodli se cele věnovat poslání, které se jim zdálo aktuální (kázání, meditace, péče o nemocné, služba chudým, šíření vzdělání atd.). Tito lidé většinou brzy získali řadu následovníků a bylo nutno vytvořit tzv. řehole, pravidla, která určovala život skupiny. Všechny nové řády vznikají pouze se souhlasem papeže. V místech svého působení zakládaly řády kláštery, které se v minulosti stávaly centry hospodářského i společenského života. Jiné řády později získaly a vlastnily nemovitosti ve městech. Tento stav trval až do roku 1948, kdy byl řádům veškerý majetek zabaven.

V současné době se na území ČR nachází 991 řeholníků a 2526 řeholnic (řádových sester). 636 řeholníků (64% z celkového počtu) jsou kněžími, tzn., že při všeobecném nedostatku diecézních kněží, vypomáhají tito řádoví kněží pastorační a spravováním farností, nemohou tak tedy plnit specifické poslání svého řádu.

Řády lze zjednodušeně rozdělit na kontemplativní – žijí v klášteře a činné – ty působí mezi lidmi.

4.4. Vznik současného stavu

Nyní se pokusím ve stručnosti popsat příčiny současného stavu, ve kterém se katolická církev v ČR nachází. Těžkosti, kterým dnes církev čelí jsou jednoznačně důsledkem komunistického převratu v roce 1948 a pokusu nové moci církev zlikvidovat nebo alespoň co možná nejvíce omezit její působení ve společnosti. Již za první republiky byly sice prováděny zaborů půdy velkým vlastníkům ve prospěch bezzemků a část této půdy patřila také církvi. Přesto církevní půdu, až na výjimky, stát ze zaboru vyjmul a církev na ní mohla hospodařit i nadále.

Během druhé světové války byly některé církevní nemovitosti v odtrženém pohraničí církvi zkonfiskovány a převedeny na Velkoněmeckou říši. Dekretem prezidenta republiky z roku 1945 však připadly tyto majetky zpět církvi.

Naprostý zvrat přinesl až vývoj po roce 1948. V podstatě ihned po únoru byla zákonem o nové pozemkové reformě zkonfiskována prakticky veškerá zemědělská a lesní půda. Po této reformě zůstaly církvi pouze kostely, fary a farní zahrady do 1 nebo 2 ha.

Oba zákony o pozemkové reformě – jak zákon č. 142/47 Sb. tak i zákon č. 46/1948 Sb. stanovovaly za vyvlastněné pozemky finanční odškodnění. Církev však žádnou náhradu nedostala a stát tak získal tento majetek zadarmo. Církev byla tedy zbavena své tradiční ekonomické základny a stala se tak naprosto závislou na státní pomoci. Stát přijel ihned zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností. V něm se zavázal hradit osobní požitky duchovních, jejich cestovní, stěhovací a jiné výlohy, sociální dávky a věcné náklady církve. Za to si ovšem vyhradil právo dozírat na církevní majetek a udělovat duchovním státní souhlas k výkonu duchovní služby.

Velmi ostře zaútočila komunistická moc rovněž na řeholní řády. Ve dnech 13 a 14 dubna 1950 bylo naráz internováno všech 2 200 řeholníků a během července až října téhož roku bylo internováno také všech 10 000 řeholnic. Stát se tak tímto násilným způsobem zmocnil asi 850 klášterních objektů. Protože však tento čin, na rozdíl od zákona o zaboru lesní a zemědělské půdy nebyl podložen zákonným předpisem, prokuratura prohlašovala, že tyto objekty i nadále patří církvi. Ve skutečnosti se však postupovalo tak, že správcem řady těchto objektů byla ustanovena Náboženská matice, která je posléze darovala nejruznějším socialistickým organizacím.

Tento stav se změnil až po pádu komunistického režimu v roce 1989. Začalo být zřejmé, že zákon o hospodářském zabezpečení církve z roku 1949 se brzy stane v novém právním pořádku anachronismem. Bylo nutno začít uvažovat o tom, jak by mělo vypadat ekonomické zabezpečení církve v demokratickém státě. S tím rovněž souvisela otázka, zda se má církev ucházet o vrácení majetku či nikoliv.

Postižena byla nejen katolická církev, ale vyřešena nebyla ani otázka arizace židovského majetku. Těmito zásahy bylo zcela rozvráceno hospodaření uvedených subjektů, u nichž výnos z produktivního majetku tvořil tradičně významný zdroj příjmů. Zvlášť křiklavým příkladem perzekuce byl také zásah proti Církvi adventistů sedmého dne, která byla v roce 1952 zakázána a její veškerý majetek byl protiprávně konfiskován. I pro některé další církve znamenaly majetkové křivdy významné ztráty, zvláště nemovitostí, které do té doby sloužily církevní charitě.

4.4.1. Popis problematiky vztahů mezi církví a státem

Polistopadová snaha tyto křivdy alespoň zmírnit dosud měla jen velmi omezené výsledky. Dvěma federálními zákony (č.298/1990 Sb. , č. 338/1991 Sb.) bylo obnoveno vlastnictví řeholních řádů a kongregací římskokatolické církve k části jejich původních budov, v nichž mohly opět obnovit komunitní život, případně začít své tradiční školské,

zdravotní, charitativní a kulturní aktivity. Obecný restituční zákon k navrácení církevního majetku přijat nebyl. Pokus uzákonit vrácení dalšího, zejména diecézního majetku, ztroskotat na odmítavém postoji levice a HZDS, takže nakonec byla hlasy čtyř slovenských poslanců tato historická šance zmařena.

Počáteční ochota vyjít církvi vstříc se měnila víc a více v neochotu. Otázka nového způsobu ekonomického zabezpečení církve se stala předmětem zdoluhavých přípravných prací na ministerstvu kultury. To muselo nejdříve zjistit, jak je tato otázka vyřešena jinde v Evropě a jakou cestou by se mělo jít u nás. Vracení církevního majetku se mezitím stalo sporným politickým problémem. Již se nemluvílo přímo o restituci, ale o možnosti nápravy některých křivd. Církev ovšem především zajímalo, jak by případná větší či menší restituce zapadla do systému celkového ekonomického zabezpečení církve v nových podmínkách. Nejde tedy o samotné vrácení zabavených majetků, ale o mnohem složitější vypracování systému, ve kterém bude církev nezávislá na státu. Domnívám se, že takový stav by uvítaly všechny zainteresované strany, protože přílišné propojení církve a státu se, i z historického hlediska, jeví jako škodlivé. Nedobrovolný svazek mezi církví a státem je tedy potřeba co nejdříve odstranit.

Současný stav postavený na zákonu č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví lze tedy stručně charakterizovat v těchto bodech:

- 1) zákonným nárokem každé registrované církve na přímé dotování její náboženské činnosti státem (krytí jak osobních, tak věcných nákladů),
- 2) participací státu na financování odvozené činnosti církví ve veřejných službách a v péči o kulturní dědictví podle zvláštních předpisů,
- 3) daňovými úlevami standardními pro neziskovou sféru (zvýhodněný sponzoring, daňově osvobozené dary, dědictví, příjmy ze sbírek a členských příspěvků apod.)

Mezi témata, na kterých dosud ztroskotala vzájemná jednání patří:

1) *způsob řešení přesunu odpovědnosti za materiální zajištění vlastní náboženské činnosti církví ze státu na občana.* Během jednání byla postupně zamítnuta řada nástrojů, ať již z důvodu nepřijatelnosti pro stát nebo církev, nebo proto, že daný problém nemohly reálně vyřešit. *Stát např. odmítl návrh zavedení kolků či daňové asignace,* a to kvůli značné technické komplikovanosti a s ní spojenými neúměrnými náklady. *Ze strany církví byl namítán někdy prakticky likvidační charakter návrhů (prosté zrušení bez náhrady),* značná administrativní zátěž a současně jistá indiskrece navíc nezaručují přiměřený finanční efekt (otázka církevních bonů, církevní daně, příspěvku popř. zvýhodněného sponzoringu, které jsou vesměs vázané na formalizované přihlášení se k církvi)

2) *nedořešená otázka vypořádání majetku odňatého církvím bez náhrady v době nesvobody.* Přestože jde o samostatný problém, týkající se navíc jen některých církví, předchozí vývoj jednoznačně ukázal, že jeho nedořešení zásadním způsobem blokuje transformaci ekonomického vztahu státu a církví, nehledě na negativní mezinárodní dopady a rizika žalob vůči státu.

Celá situace je navíc značně komplikována církví ne příliš nakloněným veřejným míněním, které, dle mého názoru, pramení i z určité neinformovanosti a všeobecného zjednodušování celé problematiky. V zemích EU i ve středoevropském regionu se k otázce existence církví popř. k vypořádání se s křivdami minulosti přistupuje s maximální zodpovědností. Tyto postoje vedly k tomu, že otázka ekonomické soběstačnosti církví a jejich odluky od státu je v sousedních postkomunistických zemích již vyřešena. Právě v těchto zemích je možno hledat inspiraci pro domácí řešení.

Na druhou stranu ne všechny kroky, které církve učinila byly bezchybné. Je také zřejmé, že část veřejnosti cítí ke katolické církvi určitou obtížně definovatelnou averzi či obavu, že by církve mohla získat přílišný vliv. Právě proto musí urychleně dojít k odluce církve od státu, aby církve mohla plnit své poslání, sloužit těm, kdo cítí k církvi příslušnost,

nebo mají o její služby zájem a zároveň nemohla zasahovat do života těm, kdo s ní nesympatizují. Mezi státem a církví, církví a občanem musí existovat průhledný vztah. Zároveň ovšem nemůže taková odluka znamenat ekonomický kolaps, protože církev si svou situaci nezavinila, nýbrž do ní byla uvržena zvlášť komunistického režimu.

4.5. Ekonomická situace katolické církve v ČR

Ke katolické církvi se k 1.1 1997 hlásilo z 10,5 mil obyvatel zhruba 4,1 mil.. Z toho asi půl milionu věřících navštěvuje nejméně jednou týdně bohoslužbu, ostatní ji navštěvují nepravidelně a služby církve vyhledávají jen při významných životních příležitostech.

Jak jsem již uvedl, katolická církev je rozdělena do 8 diecézí. Každá diecéze je rozdělena na farnosti.

K 1.1. 1997 měly tyto diecéze následující počet farností:

Praha.....378

České Budějovice...361

Hradec Králové.....447

Litoměřice.....433

Plzeň.....323

Olomouc.....437

Brno.....450

Opava.....279

Celkem.....3 108

V těchto farnostech se nachází okolo 9 578 kostelů a kaplí, jejichž údržbu je třeba zajišťovat.

4.5.1. Analýza příjmů a výdajů katolické církve

V následující části práce se pokusím analyzovat příjmovou a výdajovou stránku, ekonomickou situaci církve a možná doporučení a návrhy, jak toto hospodaření zefektivnit.

Tabulka č. 1 - Příjmy (částky jsou v tis. Kč)

Příjmy	1996	1997	Index 97/96
Sbírky	221.642	303.161	136,8
Dary (fyz. i práv. osoby)	203.597	245.019	120,3
Nájemné	59.127	74.307	125,7
Příspěvky od obcí	83.807	78.839	94
Příspěvky od okresních úřadů	166.446	142.058	85,3
Příspěvky od stát. orgánů	445.692	422.108	94,7
Půjčky	58.841	84.274	143,2
Ostatní příjmy (prodeje, úroky, náhrady škod atd.)	84.415	99.822	118,2
Celkem	1,323.567	1,449.588	109,5

Analýza příjmové stránky:

Příspěvky od státních orgánů: jak již bylo několikrát uvedeno zákonem č. 218/1949 Sb. se stát zavázal ze státního rozpočtu hradit věcné náklady církve a požitky duchovních. Tímto zákonem stát také zrušil veškeré soukromé a veřejné patronáty což byla např. nadace nebo jednotlivec, který hradil výdaje spojené s opravami a údržbou objektů zejména kostelů a far. Stát tedy zrušením patronátů převzal tuto odpovědnost a závazky z ní plynoucí na sebe. (Výsledkem faktického naprosto nedostačujícího plnění těchto závazků, zejména v době minulé, je současná kritická zanedbanost nejen památkového fondu, ale i ostatních objektů římskokatolické církve.)

Ve stávajícím ekonomickém vztahu státu k církvím je nutno rozlišit finanční prostředky určené:

- a) k podpoře vlastní náboženské činnosti

b) k podpoře širší, veřejně prospěšné činnosti církví, tj. činností, z nichž odvodily v průběhu dějin svou činnost neziskové instituce, vyvíjející v současnosti svou aktivitu v oblasti školství, zdravotnictví, sociální péče, kultury včetně péče o památky atd.

K bodu a lze konstatovat, že na základě výše zmíněného zákona jsou církve (platy duchovních, provozní náklady církví, vyrovnání ztrát) financovány ze státního rozpočtu obdobně jako např. státní správa, státní školství, policie či armáda.

Finanční prostředky pro církve jsou zahrnovány do kapitoly 334 – Ministerstvo kultury. V současné době jsou státní finanční prostředky poskytovány 16 církvím z 21 registrovaných. Finanční objemy pro katolickou církev poskytované podle zákona byly v posledních letech následující:

1993 - 344 mil. Kč

1994 - 377 mil. Kč

1995 - 393 mil. Kč

1996 - 545 mil. Kč

1997 - 540 mil. Kč

Finanční vztah je z hlediska státního rozpočtu založen na postavení církví jako organických součástí rozpočtové sféry, tj. na stavu „sloučení“ státu a církví. Charakteristikou tohoto vztahu je neadresnost a anonymita mezi občanem – daňovým poplatníkem na jedné straně a užitím finančních prostředků pro konkrétní církev na straně druhé.

Jak ukazuje vývoj v posledních letech, zejména v letošním roce, stává se mimořádně závažným problémem i faktická neschopnost státu plnit vůči církvím své závazky stanovené zákonem. Jen schodek ústředí římskokatolické církve, který by měl být státem pokryt, činil v polovině roku 1998 cca 30 mil. Kč, obdobné problémy existují i u ostatních církví. Zcela nedostatečné je také krytí závazků na opravy a údržbu církevních objektů, zejména památkově chráněných.

Tento stav na druhou stranu škodí i oblasti kultury, protože velkou část rozpočtu Mk spotřebují právě dotace církvím. Rozpočet, který zbude po odečtení těchto prostředků patří k nejnižším rozpočtům na kulturní sféru v Evropě (okolo 0,05% státního rozpočtu)

Další důležitou položkou v rozpočtu církve jsou **sbírky**. Právě podíl sbírek v celkovém objemu prostředků neustále stoupá a v současnosti dosahuje až 20% všech prostředků. V jednotlivých oblastech České republiky existují značné rozdíly. V tradičně silných katolických oblastech (např. Jižní Morava) pokrývají výnosy ze sbírek téměř veškeré výdaje církve včetně oprav památek. Jinde, především v oblastech nově osídlených po válce, pokryjí sbírky jen menší část výdajů. Katolická církev v této otázce své členy k ničemu nezavazuje (např. desátky) a tudíž velikost finančních darů závisí pouze na ochotě dárce.

Přesto je potřeba, aby se změnil i pohled věřících na financování církví z vlastních zdrojů. Negativní dopad minulého režimu se projevil nejen ve špatné finanční situaci a nevyhovujícím systému, ale také ve skutečnosti, že věřící nejsou zvyklí financovat své církve z vlastních prostředků. Tento jev se, dle mého názoru, týká velkých tradičních církví. Některé menší církve státní příspěvek dokonce vůbec nepotřebují. Podobným způsobem by ovšem velké církve nemohly z řady důvodů postupovat.

O něco menší položku než sbírky, tvoří **dary fyzických a právnických osob**. Ty tvoří především prostředky poskytnuté v rámci současné legislativní úpravy, která umožňuje odvést část daně (10% u fyzických osob a 2% u právnických osob) neziskovým organizacím.

Zahraniční dary. Katolická církev je mezinárodní instituce je tudíž pochopitelné, že jednotlivé národní církve si vzájemně na všech úrovních pomáhají. Do České republiky proudí pomoc především od církve a církevních organizací ze SRN, které významně přispěly na obnovu části památek, ale i na ostatní výdaje především ve finančně slabších diecézích. Vzhledem k tomu, že hospodářská situace se ve středoevropských

postkomunistických zemích postupně zlepšuje, omezují zahraniční církve svou pomoc a přesouvají ji do potřebnějších oblastí.

Dalšími doplňkovými zdroji jsou *prostředky z nájemného*. Katolické církvi byla navracena část budov nevýdělečné povahy – kostely, fary, ale také řada nemovitostí, které sloužily církvi k odvozeným činnostem, např. charitě, výuce nebo zdravotnickým účelům. Tyto budovy byly před navrácením využívány státními institucemi k různým účelům a poté, co v rámci vyrovnání přešly zpět do rukou církve v nich tyto instituce či organizace stále sídlily. V některých případech byly budovy postupně uvolněny, v jiných došlo k dohodě a církvi je placeno nájemné.

Ostatní příjmy církve tvoří *půjčky, prodeje, úroky z vkladů, náhrady škod apod.*

Tabulka č.2 Výdaje (částky jsou v tis. Kč)

Výdaje	1996	1997	Index 97/96
Mzdy (vč. soc. i zdrav. poj.)	307.538	330.741	107,5
Bohoslužebné výdaje	16.954	16.437	96,9
Režijní výdaje	135.659	163.330	120,4
Opravy památek	562.648	501.174	89,1
Opravy ostatní	121.217	156.566	129,2
Ostatní výdaje (splátky, dary, daně, charitní výdaje)	196.064	289.524	147,7
Celkem	1,340.080	1,457.772	108,8

Analýza výdajové stránky:

Největším finančním problémem je *údržba církevních objektů*. Církevní majetek (majetek na který si církev činí nárok) lze rozdělit do dvou skupin:

- a) majetek nevýdělečné povahy – ten je možno dále rozdělit na *majetek, který sloužil církvim k vlastní náboženské činnosti* (např. k náboženským obřadům, pastorači, duchovní správě či jako obydlí duchovních a řeholních osob) a *majetek sloužící k odvozeným činnostem* ve veřejných službách, tradičně

spojených s vlastní náboženskou činností (např. charitativní, sociální, zdravotní služby, výchovné, vzdělávací a kulturní aktivity apod.)

- b) majetek výdělečného charakteru tj. vedle zabavených finančních aktiv (hotovost, vklady, pohledávky) nemovitý a movitý majetek, který sloužil některým církvím (zejména římskokatolické církvi a jejím řádovým strukturám a dále židovským obcím) jako významný tradiční zdroj příjmů a hospodářského zajištění (např. zemědělská a lesní půda včetně objektů spojených s jejím obhospodařováním, pronajímané budovy, stavební parcely, drobné průmyslové objekty apod.)

Část majetku uvedeného v bodu a) se dostala do vlastnictví církví zpět v rámci zmírňování křivd způsobených totalitním režimem. To se týkalo řeholního majetku, na základě usnesení vlády ČR také separátně židovského majetku a vůbec církevního majetku nevýdělečné povahy. Tyto majetkové převody poskytly církvím základní materiální zázemí k obnově vlastní náboženské činnosti a do jisté míry i k odvozeným činnostem ve veřejných službách.

Právě majetku nevýdělečné povahy, který se dnes nachází v rukou církve spočívá vnitřní dluh dlouhodobé zanedbanosti ve výši zhruba 40 mld. Kč. Právě taková částka by byla potřeba k uvedení těchto objektů do dobrého technického stavu. Vznik tohoto dluhu má na svědomí komunistický program boje s církví, který celkově dovoloval jen nedostatečné práce na údržbě církevních památkových objektů. Existují odhady, podle kterých by bylo nutno vynakládat ročně částku zhruba 2,5 až 3 mld. Kč, aby tyto objekty zůstaly v současném stavu a dále nechátraly. To není možné, a tak se na obnovu vynakládá jen tolik, kolik umožňuje finanční situace (viz. Tabulka 2)

Poznámka:

Řada památkových objektů byla a stále je vedena jako národní kulturní památka. To v praxi znamená, že přestože jsou tyto objekty spravovány a využívány církvemi, stát si nad nimi ponechává určitý dozor např. nad stavebními zásahy či opravami. Tyto objekty tedy vlastně patří celému národu neboť tvoří jeho kulturní dědictví. Je tedy logické, že stát by se

měl na výdajích spojených s opravami památek podílet mnohem větší měrou než je tomu dnes, dokonce by tyto prostředky měly být od celkového rozpočtu pro církev odděleny. Dosud jsou to právě církve, které se snaží tyto památky zachránit nejen ze státních (ty by zdaleka nestačily), ale i ze svých prostředků.

Je samozřejmě pravda, že tyto objekty jsou využívány téměř výhradně církvemi (i když zdaleka ne pouze k náboženským účelům), ale na druhou stranu je to využití nejefektivnější. Lze si jen těžko představit, že by stát našel pro všechny tyto objekty perspektivní využití (tím nemyslím sklady zemědělských či jiných produktů, ale např. místní muzea, koncertní prostory apod.). Jak jsem již uvedl v teoretické části, stát je svou povahou neefektivním provozovatelem a vlastníkem, proto např. i státní výdaje jsou často spravovány lépe neziskovými institucemi než státními orgány. Toho si je i stát plně vědom. Tato úvaha přehlíží skutečnost, že tento majetek byl církvi odebrán protiprávně, i když jí vždy patřil. Např. klášterní komplexy budovaly jednotlivé řády a činily tak naprosto neziskově a dobrovolně plníce své poslání nebo se členové některé farnosti rozhodli, že si ve své obci postaví kostel.

Přesto i bez těchto historických faktů **je církev zřejmě jediným zodpovědným správcem těchto památek.** Představa, že by stát resp. jeho zaměstnanci udržovali tyto objekty tak, jak to činí církev, se mi jeví jako nereálná. Přesto je pochopitelný zájem státu, aby tyto památky na jeho území stály a to pokud možno v co nejlepším stavu. Právě většinou barokní kostely a fary dávají české krajině jedinečný ráz a činí naši zemi turisticky atraktivní. Sporná není tedy tato část majetku, protože ta již byla vypořádána. Pro církev však představují výdaje s tímto majetkem spojené obrovské břemeno, protože nemá žádné ekonomické zázemí, ze kterého by mohla tuto údržbu financovat. Majetek výdělečného charakteru uvedený pod písmenem b) tak dosud zůstává v rukou státu. Jeho velikost je odhadována na 100 mld. Kč.

Z porovnání tabulek příjmů a výdajů je zřejmé, že částka vydávaná církví na záchranu a údržbu památkových objektů spotřebovává téměř veškerý státní příspěvek na

provoz církve. Z toho vyplývá, že již dnes je vlastní činnost církve zajištěna z jiných zdrojů než státních.

Další velkou položkou ve výdajích církve je **hmotné zabezpečení kněží**. To podle zákona č. 218/1949 Sb. zabezpečuje stát. Osobní požitky kněží (základní plat, hodnostní přídavek a odměny) jsou určeny vládním nařízením č. 86/1993 Sb.

Základní plat kněze závisí podle citovaného nařízení vlády na počtu let započitatelné praxe a ne platové třídě, stanovené podle hodnostního zařazení. Průměrný plat katolického kněze v roce 1998 činil 9 306 Kč. Je ovšem potřeba vzít v úvahu, že všichni kněží jsou vysokoškoláci a že polovina z nich je nyní díky omezenému přijímání bohoslovců na teologickou fakultu během uplynulých 40 let v důchodovém věku, takže mají v průměru vysoký počet let započitatelné praxe. Církev si nemůže dovolit zaměstnávat další osoby, jako např. pastorační asistenty aj. na plný nebo částečný úvazek jako je tomu např. v SRN nebo Rakousku, kde je církev do značné míry „zprofesionalizovaná“. To v praxi znamená, že velké množství činností v církvi vykonávají dobrovolně laici.

Další položkou ve výdajích církve jsou **nestavební opravy**. Musí se opravovat varhany, služební auta, technické vybavení kostelů a far, voda, vytápění atd.

Režijní výdaje církve zahrnují např. nákup tiskovin, benzínu a oleje do aut, elektřiny, plynu, uhlí atd. Tyto režijní výdaje dosáhly v roce 1997 163,3 mil. Kč. a jejich výše stále stoupá.

Kromě toho existuje řada dalších výdajů, které je třeba krýt. To jsou **výdaje na činnosti spojené přímo s posláním církve** – charitativní výdaje, dary, prostředky na misie, podpora studujících bohoslovců atd. a dále výdaje jako např. splátky půjček, daně apod.

Relativně velmi malou část výdajů církve tvoří **bohoslužebné výdaje**, ty dosáhly v roce 1997 16,5 mil. Kč.

4.5.2. Vyhodnocení analýzy příjmové a výdajové stránky

Při sledování příjmové stránky lze snadno zjistit několik skutečností:

- *v letech 1996 a 1997, což jsou nejnovější údaje, které jsou k dispozici, došlo k nárůstu objemu prostředků získaných ze sbírek o 81 519 mil. Kč, což činí oproti základu z roku 1996 nárůst o 36%. Růst sbírek je trvalý trend, který bude, dle mého názoru, i nadále pokračovat.*

- *u darů fyzických a právnických osob činí tento nárůst 20,3 %. Vzrostly rovněž příjmy z nájemného - opět zhruba o 25%, což ovšem vzhledem k celkové výši takto získaných prostředků není velká suma.*

- *naopak současně dochází ke snižování příspěvků od obcí a státních orgánů*

Pohyb těchto příjmových položek tedy jasně ukazuje skutečnost, že církev se stále více spoléhá na vlastní zdroje, jejichž podíl se na celkovém rozpočtu zvyšuje. Nárůst v položkách dary a sbírky činí mezi roky 1996 - 1997 122 941 mil. Kč., což je cca 29%.

Naopak v součtu položek příspěvky (od obcí, okresních úřadů a ústředních orgánů) je zaznamenán pokles o 52 940 mil. Kč, což činí cca 8,2%.

V oddílu výdaje došlo během let 1996-97 k následujícím pohybům:

- *mzdové výdaje včetně sociálního a zdravotního pojištění se zvýšily o 23 203 mil. Kč, což činí 7,5%. Mzdy tvoří asi 22,7% celkového rozpočtu církve.*

- *bohoslužebné výdaje poklesly o 3,1 %, což činí vzhledem k velikosti této položky pouze 0,5 mil. Kč. Je patrné, že tyto výdaje přímo spojené s vlastními náboženskými obřady tvoří jen zanedbatelnou položku v celkovém hospodaření církve - a to v roce 1997 něco přes 1%.*

- o **20%** vzrostly *výdaje spojené s režii*. To je možno přičíst zčásti inflačnímu znehodnocení, částečně také zvyšujícím se výkonům a rozšiřování působení církve.

- zhruba o **11%** poklesly *výdaje spojené s opravou památek* a naopak o **29%** se zvýšil objem prostředků vložených do oprav jiných, než památkových objektů. To mohou být např. budovy sloužící pro církevní školství a jiné aktivity, které je rovněž třeba udržovat a opravovat.

- o **47,7%** se zvýšily *výdaje ostatní*. Vzhledem k tomu, jaké výdaje jsou v této položce zahrnuty nelze jednoznačně usuzovat, proč k nárůstu došlo. Může to na jedné straně znamenat, že církev vydává celkově více prostředků na činnosti spojené s jejím posláním - tzn. dary, charita atd., ale také to, že církev splácela své dluhy či platila větší daně. Interpretovat tuto položku proto nejde zcela jednoznačně.

V současné době je církev schopna ze svých zdrojů /tzn. kromě příspěvků od obcí, okresních úřadů a státních orgánů/ schopna financovat nejen platy kněží a bohoslužebné výdaje, ale i výdaje spojené s režii, daně, splátky půjček a výdaje spojené s vlastním posláním církve tj. dary, charitou atd.

Suma, která zbude po provedení výpočtu již zdaleka nestačí pokrýt náklady spojené s opravami - jak ostatními, tak především opravami památek.

Časté tvrzení, že nevěřící občané ze svých daní financují provoz církve, se tedy, dle těchto výpočtů, jeví jako sporné.

Je samozřejmě třeba dodat, že mezi jednotlivými diecézemi existují obrovské rozdíly. Na jedné straně stojí tradičně silné moravské diecéze a na druhé straně nejhůře je na tom diecéze Litoměřická, zahrnující oblast severozápadních Čech. Těmito rozdíly se ovšem v této práci nemohu zabývat, proto pojednávám o katolické církvi jako o celku.

4.6. Principy transformace ekonomického vztahu státu a církvi

V této kapitole se pokusím naznačit některá z možných východisek ze současné situace tak, aby došlo k narovnání vztahů mezi církvemi a státem.

Při sledování dnešní situace je patrné, že ani jedna strana dosud nepovažuje tuto problematiku za vyřešenou. Nebylo dosaženo především následujících bodů, které by faktickou nezávislost znamenaly:

- 1) vzájemná nezávislost s prostorem pro spolupráci*
- 2) oddělení nejen v institucionální, ale též v ekonomické oblasti*
- 3) přímý vztah mezi občanem a církví*

4.6.1. Dopady podpory církví na stát

Rovněž pro stát je ekonomická závislost církví na státním rozpočtu značně nevýhodná. Současný systém je vlastně výplatou jakési ekonomické náhrady církvím, která je ovšem i podle řady publicistů věnujících se tématu nejhorší variantou. Oblast církví je napojena na rozpočet Ministerstva kultury /dále jen MK/. Např. při projednávání rozpočtu na rok 1999 bylo konstatováno, že v resortu kultury došlo k nárůstu z 0,75 na 0,77 procenta HDP. Ze zákona bylo ovšem nutno upravit platy duchovních o 17 procent. V rozpočtu kultury to konkrétně znamená, že musely být redukovány všechny granty a programy. Řadu let se vede diskuse o optimalizaci tohoto podílu ve státním rozpočtu na úroveň 1% (což je standard evropských zemí), když se však odečtou z rozpočtu kultury náklady na církve znamená to, že rozpočet kultury se pohybuje kolem 0,05% což je v podstatě evropské dno. Ministerstvo kultury tedy musí ze svého rozpočtu financovat církve, čímž se zákonitě nedostává prostředků pro rozvoj kulturního života v zemi, o který by MK mělo předně pečovat.[7]

Z hlediska státu se jinak finanční podpora církví jeví jako nepatrná položka, neboť představuje něco kolem 0,1% výdajů státního rozpočtu. To, co je z hlediska státního rozpočtu nepatrné, je ovšem pro církve věc životního významu. Systém ekonomického zabezpečení církví by měl umožňovat, aby církve v novém systému získávaly nejméně stejně finančních prostředků jako v systému starém a aby měly možnost svoje důchody zvyšovat i s ohledem na inflaci.

4.7. Návrhy řešení, které nebyly přijaty

V tomto výčtu jsou uvedeny některé návrhy možností, jak vyřešit ekonomické postavení církve ve státě. Tyto modely byly v diskusích z nejrůznějších příčin postupně zamítnuty a to jak církvemi, tak i státem.

1) bývalý předseda KDU-ČSL Josef Lux zastával názor, že "církve by měla dostat zpět vše, co jí bylo ukradeno". To nelze uskutečnit především z praktického hlediska. Například kláštery vlastnily dominia, které tvořilo 40 až 50 vesnic a fungovaly jako samostatné ekonomické jednotky. Tento model nelze v současných podmínkách obnovit.

2) další postoj objevující se v diskusích by se dal shrnout do hesla "nevrátit nic". Otázka komu patří církevní majetek a co vlastně tento majetek představuje je ovšem problémem práva a soudu. Právo potřebuje nutně zákon o tom, co je vlastně církevní majetek. V podstatě jde o řádově stovky nemovitostí a desetitisíce hektarů lesů a pozemků. Lesy většinou spravuje stát či armáda, nemovitosti pak stát, města a obce.

Spor je veden také o to, jaká je vlastně povaha tohoto majetku - státní, veřejnoprávní či soukromá a zda původní vlastnictví trvá. Protože se velikost zabaveného majetku odhaduje na cca 100 mld. Kč, pokud by tento majetek vynášel 1%, byla by to 1 mld. Kč ročně.

Navrácení církevního majetku ovšem nemůže celkový problém finančního zabezpečení církve vyřešit, protože tento majetek by bylo nejprve nutné uvést do stavu efektivního hospodaření - existují odhady, podle kterých by toto období trvalo 10 let. Po tuto dobu by se roční výnosy pohybovaly pouze okolo 100 mil. Kč.[8]

3) návrh kombinace církevního příspěvku (podobně jako v Rakousku) a pravidelné nižší roční dotace ze Všeobecné pokladní správy. Tento návrh byl ovšem zamítnut církvemi i Ministerstvem kultury a to především z toho důvodu, že z hlediska ústavně garantované autonomie církví by šlo o značně problematické zavedení donucujícího prostředku k vymáhání církevních příspěvků s pomocí státní autority (pro ilustraci, v Rakousku byl tento systém zaveden německými okupanty). Přitom ekonomicky by se z hlediska daňového poplatníka jednalo maximálně jen o výhodu stávajících sponzorských úlev a výraznější motivace by byla nahrazena soudní vynutitelností příspěvku.

Problematickým předpokladem je rovněž nezbytné formalizované přihlášení občana k jeho církevní příslušnosti, nehledě na citlivou otázku vedení církevních evidencí údajů o příjmech svých členů.

4) daňová asignace - toto řešení je závislé na třech neznámých, ale zásadních okolnostech:

- na výši procenta
- na počtu daňových asignantů, kteří se vysloví ve prospěch katolické církve
- na způsobu dělení té části výnosu daňové asignace, která nebude výslovně daňovými poplatníky assignována

Odhadovaný výnos z daňové asignace by činil 100 - 300 mil. Kč, což je ve srovnání s dnešním příspěvkem na církve a její charitativní organizace 19 - 55% dosavadní dotace. Navíc Ministerstvo financí se k tomuto návrhu Ministerstva kultury postavilo negativně.

5) církevní bony, kolky atd. byly jako nástroj ekonomického zabezpečení církví

rovněž zamítnuty, především z důvodů mimořádně náročnému administrativnímu zpracování a sním spojenými výdaji.

Je tedy třeba najít jiný způsob, jakým lze tuto otázku vyřešit. Celou řadu příkladů dnes nabízí především zahraničí, kde fungují různé modely či jejich kombinace. Nejde pouze o to, přijmout systém, kde církev bude nezávislá na státu a zároveň ekonomicky soběstačná, ale zároveň aby systém financování motivoval církve k efektivnímu nakládání s prostředky a členy církve těsněji zapojil do financování výdajů svých denominací.

4.8. Financování církví v zemích EU a v USA

Rakousko - církevní příspěvek, výnosy majetku, renta (časově neomezená jako náhrada za sekularizovaný majetek), sbírky a dary.

Systém církevního příspěvku tzv. Kirchenbeitrag byl v Rakousku zaveden zákonem v roce 1939 po záboru Německem jako akt vysloveně církvi nepřátelský. Nacionálně-socialistický režim neuznal konkordát z roku 1933 a de facto okamžitě zastavil veškerou finanční podporu římskokatolické církvi. Vysloveně diskriminační ustanovení byla po válce odstraněna, konkordát znovuznán roku 1957, zavedený příspěvek však zůstal.

Všichni plnoletí členové církve s vlastním příjmem mají ze zákona povinnost platit církevní příspěvek. Tato povinnost trvá ještě 3 měsíce po vystoupení z církve a týká se členů všech státem uznaných církví (dnes se jedná o 11 církví se statusem veřejnoprávní korporace). Katolická církev, evangelická církev, reformovaná a starokatolická církev vybírají příspěvek na základě **zákona o vymáhání církevních daní z roku 1939**, židovská náboženská společnost podle izraelského zákona z roku 1890. Ostatní uznané církve mají právo vybírat příspěvky a částečně povolené mají exekuce. Každá církev a každá významná správní část církve (např. diecéze), má svůj vlastní řád pro vybírání, který se v podstatě liší jen tarifními přílohami. Veškeré tyto předpisy jsou pod dohledem státu, což v praxi znamená, že např. diecézní nařízení bere na vědomí ministerstvo školství. Církevní příspěvek je církvemi vybírán v první instanci tzn. místy pro církevní příspěvek, v druhé

instanci finančními komorami církví. Církevní příspěvek je, vzhledem k zákonné povinnosti členů církve, právně vymahatelný v soukromoprávním sporu. Jestliže zůstane šest a více výzev finanční komory bez odezvy, je podávána žaloba, o nároku rozhodne pravomocně okresní soud. Když ani potom poplatník nezaplatí, následuje exekuce na plat či majetek. Např. v roce 1989 dosáhl počet soudních žalob 65.566 případů, počet exekucí 24.491 případů.

Základem pro stanovení příspěvku je veškerý zdanitelný roční příjem z předchozího roku přiznaný věřícím, u soukromých zemědělců je to hodnota usedlosti. Pokud věřící příjmy nepřizná, ohodnotí jeho příjem místo pro církevní příspěvek a poplatek mu předepíše k úhradě. Samotná administrativa správy církevního příspěvku stojí cca 15% jeho výnosu.

V roce 1989 činil průměrně církevní příspěvek na jednoho poplatníka 965 ATS. *Zaplacený církevní příspěvek lze odečíst z daní (od základu daně) až do výše 800 ATS.* Církevní příspěvek představuje pro katolické diecéze 85-90% příjmů. Výnos církevního příspěvku lze použít v církvi jen pro krytí základních personálních a provozních nákladů (bez nákladů na údržbu a opravy kostelů).

Zhruba 10% příjmů katolické církve tvoří výnosy majetku (zejména půdy).

V roce 1960 byly smlouvou upraveny majetkoprávní vztahy mezi Rakouskem a Vatikánem podle níž dostává římskokatolická církev od státu ročně 100 mil. ATS jako náhradu za majetky a práva majetková konfiskovaná nacionálně-socialistickým režimem. Obdobně poskytuje stát rentu rovněž starokatolické a evangelické církvi a židovské náboženské obci. Stát hradí rovněž vyučování náboženství, platy zaměstnanců teologických fakult a církevních soukromých škol.

Německo

církevní daň, renta (jako časově neomezená náhrada za sekularizovaný majetek, státní) subvence, výnosy majetku, sbírky, dary.

Církevní daň vznikla rovněž za podmínek nepřátelského vztahu státu k církvi.

Rozdíl oproti rakouskému systému spočívá zejména v tom, že daň je vybírána státem (kromě Bavorska) ve stejném režimu jako daně státní, včetně příslušných sankcí. Velikost církevní daně stanovuje církev a je opět různá podle církví a podle diecézí. Stát si vyhrazuje právo tarif schvalovat. Církevní daň představuje cca 9% z vyměřené daně z příjmu.

Privilegium církví užívat církevní daně vyplývá z jejich právního postavení jako veřejnoprávních korporací a je upraveno ústavou. Zákon umožňuje, aby církevní daň vybíral za církev stát. Tato daň je srážena zaměstnavatelem, nebo v daňovém přiznání na základě přihlášení se k církvi označením příslušné kolonky na příjmacím resp. daňovém formuláři. Důvodem pro neplacení církevní daně může být pouze úřední vystoupení z církve. Ovšem vzhledem k případným nízkým příjmům a úlevám stanoveným církevním předpisem (nezaopatřené děti a pod.) se nakonec může stát, že se nevyměří žádná církevní daň (spolkové země bývalé NDR). Církev platí státu za výkon daňové administrativy poplatek ve výši 3 - 4% z vybrané částky, která tvoří cca 80% církevních příjmů.

Zhruba 5% z příjmů katolické církve tvoří výnosy majetku a renta poskytovaná státem jako odškodnění za sekularizace církevního majetku v minulých stoletích.

Celá církevní daň v Německu je odečitatelná od daňového základu, a to ať už bavorská, představující 9% odvedené z daně z příjmu fyzických osob, tak v ostatních spolkových zemích, kde činí 8% z této daně.

Nizozemsko

sbírky, dary věřících, výnos z majetku (cca 10 - 25% příjmů církve), stát platí jako státní zaměstnanci duchovní v armádě a jiných veřejných zařízeních, 100% dotace

církevního školství, daňově zvýhodněné sponzorství aplikované zejména u účelových jednorozhodných sbírek (tzv. příspěvek na církev - průměrně 2% z příjmu) provázených velkou kampaní (70% příjmu církve). Nedělní sbírky a dary tvoří cca 20% příjmů církve. Velká finanční pomoc státu a obcí při opravě a údržbě církevních památek (některé projekty jsou až 100% subvencovány státem a obcemi).

Belgie

Pro 6 uznaných církví se zvláštním statusem jsou ústavně zaručené platy a penze duchovních a dále přispívají obce na schodky farností (byty duchovních, náklady na kostel atd.) - přitom je tento stav deklarován jako odluka.

Daňově zvýhodněné sponzorství představuje možnost pro fyzické osoby odečítat dary od daňového základu, minimálně 1000 Bfr, bez limitu maxima.

Francie

dobrovolné příspěvky, stát financuje působení duchovních v armádě, státních nemocnicích a jiných veřejných zařízeních a nese náklady údržby státních kostelů - katedrál. Obce hradí náklady údržby všech ostatních kostelů postavených před rokem 1905. Duchovní jsou z titulu dohledu na stav a pořádek kostelů, které užívají, rovněž placeni obcí, resp. státem. Podle daňových předpisů mohou duchovní zkrátit své zdanitelné příjmy paušálně o částku 30% z těchto příjmů na úhradu nákladů spojených s výkonem této činnosti (zvýhodňují se tím např. jejich cestovní náklady), snižuje se tím daňový základ, a tedy celková úroveň zdanění. V některých departamentech trvá systém státních dotací.

USA

Daňové úřady (IRS - internal revenue servis) přiznávají jednotlivým subjektům stupeň veřejné prospěšnosti na základě vlastního systému kritérií (6 skupin podmínek). Od přiznaného stupně veřejné prospěšnosti jsou potom odvozeny jejich daňové výhody. *Církvím (religious organisations) je z titulu jejich náboženské činnosti přiznáván nejvyšší stupeň veřejné prospěšnosti.*

Hlavní daňovou výhodou představuje možnost odčitatelnosti darů poskytovaných fyzickými osobami církvím až do 50% zdanitelného příjmu od daňového základu. Tento dar určený církvi lze odečítat v pěti po sobě následujících daňových obdobích. Ostatní typy veřejně prospěšných subjektů mají toto procento odčitatelných darů nižší. Z těchto příjmů pochopitelně neplatí církev daně. Právnícké osoby mohou poskytovat dary církvím až do výše 10% z daňového základu. Kromě toho mohou mít církve různé daňové výhody v rámci daňové legislativy jednotlivých států a oblastí.[9]

4.8.1. Maďarský model

Při provedení komparativní analýzy lze dojít k závěru, že maďarský model se jeví jako nejbližší české realitě. Tato podobnost je dána historickým, sociálním, kulturním i ekonomickým pozadím obou zemí. V čem tedy maďarská cesta spočívá a v jaké modifikaci by se mohla zavést i v České republice?

Dnes jsou vztahy mezi maďarským státem a katolickou církví v podstatě bezproblémové. Cena, kterou za to stát zaplatil byla a bude poměrně vysoká. Během příštích dvanácti let budou *restituční splátky* činit okolo 100 mld. forintů (HUF), což činí okolo 15 mld. Kč. Stát se zákonem z roku 1991 zavázal vrátit všechny nemovitosti, které byly zestátněny a které sloužily církevním účelům. V praxi to znamená, že se církvi nevrátil např. činžovní dům, ve kterém bydleli kněží.

Z asi celkem pěti a půl tisíce nemovitostí, na které tak měla církev nárok, bylo možno vrátit asi dva tisíce, za dva tisíce stát vyplatí náhradu a zbytek se považuje za sporné případy. Ty se mají postupně řešit.

Náhrady za nemovitosti se ovšem vyšplhaly do závratných výšin, proto se je bývalá maďarská vláda premiéra Horna rozhodla odložit na delší časové období. Do roku 2001 by měl stát vyplatit církvím na restitucích okolo 30 mld. forintů. V dalších deseti letech pak stát zaplatí jako náhradu církvím dalších sedmdesát miliard forintů. Stát se ovšem zavázal

vyplácet tuto „rentu“ ve výši 5% hodnoty nevráceného majetku – tzn. 7 mld. forintů ročně na „věčné časy“.

Katolická církev v Maďarsku přijala tuto dohodu ze státem spíše jako nutné zlo. Není příliš spokojená s navracením majetku a placením odškodného, protože s jeho prodlevami klesá hodnota peněz, které má církev obdržet.

Kromě restitucí se dále církve dohodly se státem na odpisech z daní, které mají

zajistit další financování – občané si mohou ročně odepsat dvě procenta daní a věnovat je na církevní účely. Konkrétně pro katolickou církev to znamená, že ročně vedle dvou miliard forintů z restituce obdrží další miliardu. Církve pak ještě dostávají příspěvek na knihovny a muzea a opravy staveb, které jsou považovány za kulturní památky.

Velice významné je postavení církví ve školství. Před druhou světovou válkou bylo ve správě církví šedesát procent škol. K tomu se samozřejmě dnes nelze vrátit, ale přesto je dnes opět desetina škol církevních. Církve mají v zemi i své univerzity. Na studenty a žáky dostávají od státu příspěvek stejně jako státní školy. Dokonce dochází k tomu, že učitelé odcházejí ze státních univerzit na lépe placená místa na církevních univerzitách.

Přestože patřila církev před válkou k jednomu z největších vlastníků pozemků, v restitucích se pozemky nevracely žádné. Na to existují opět rozporuplné reakce. Někteří jsou nespokojeni, protože, podle nich, příjmy z polností tvořily vždy rozhodující příjmy např. pro kláštery, ale jiní si jsou vědomi toho, že církev by už na latifundiích asi neuměla hospodařit. [7]

4.9. Návrh transformovaného systému ekonomické podpory církví

Právě z analýzy maďarských zkušeností vychází návrh prezentovaný především katolickou církví, který se snaží vytvořit předpoklady pro podobnou kompromisní smlouvu

mezi státem a církví, která by mohla vést k dořešení odluky církve od státu. Tento transformovaný systém by měl být charakterizován následujícími kroky:

- 1) Zrušení dosavadního systému hospodářského zabezpečení církví státem, tzn. odbourání přímých dotací od státu, které jdou na vlastní bohoslužebnou činnost.
- 2) Ponechání stávající možnosti fyzických i právnických osob poskytnout církvím sponzorský dar odečitatelný v omezené výši od základu daně z příjmů.
- 3) Zachování účasti státního rozpočtu popř. územních rozpočtů na financování některých odvozených činností církví ve veřejných službách, především v oblasti výchovné, vzdělávací, sociálně charitativní, zdravotní a v péči o kulturní dědictví.
- 4) Zajištění podílu státu na hrazení výdajů církví spojených s výukou náboženství ve státních školách a činnosti duchovních ve věznicích či v armádě (vojenští kaplani).
- 5) Zavedení nového nástroje umožňujícího získat zdroje pro financování vlastní náboženské činnosti církví, který bude založen na svobodném rozhodnutí každého občana, zda se chce finančně podílet na výdajích své církve.

Tento tzv. nový nástroj by měl vycházet ze zavedení dalšího možného zvýhodnění sponzorování církve fyzickými osobami. Občané jako plátcí daně z příjmů by měli mít možnost získat slevu na dani při poskytnutí daru církvi tím, že část hodnoty tohoto daru bude možno odečíst od čisté daně, nejen od daňového základu, jak to umožňuje již stávající úprava sponzoringu. Pro zamezení spekulativního zneužití této možnosti se uvažuje o aplikaci pouze pro registrované církve a pro ostatní až po uplynutí lhůty 10 let.

Je nutné, aby byl transformovaný systém přijatelný jak pro stát, tak pro církve. Jeho zavedení by mělo naplnit princip oddělení státu od církvi i v ekonomické oblasti.

Systém musí dále vycházet z občanského principu tzn. stimulovat dobrovolnou iniciativu a obětavost jednotlivce tím, že ruší automatickou přímou státní podporu církvi jako institucí a zároveň podporuje sponzorské dary jednotlivých občanů církvím výrazně větším finančním podílem státu než dosud.

V počáteční fázi transformace by jistě bylo nutné zavést jakýsi přechodný systém (trval by tři až pět let), kdy by církvím byla přechodně hrazena ze státního rozpočtu poměrná část dotací, která byla poskytnuta konkrétní církvi v posledním roce fungování „starého systému“ (tzn. dnes platného). Výše této přímé podpory by potom měla každoročně klesat podle délky přechodného období s tím, jak budou nabíhat výnosy z nového systému financování. Před uplynutím tohoto přechodného období by měly být výsledky vyhodnoceny a toto období popř. dohodou v případě nezbytnosti prodlouženo.

Návrhy řešení náhrady za nevydaný majetek odňatý církvím v době nesvobody

Již ve výše zmíněných modelových případech z evropských zemí byla zmíněna forma *renty*, jako způsobu náhrady za sekularizovaný církevní majetek (použita např. v Německu, Rakousku a v roce 1997 byl vedle částečné naturální restituce tento problém řešen rentou i v Maďarsku).

Představitelé církvi navrhuji tuto rentu *časově omezenou*. Rentou se v této souvislosti rozumí pravidelné každoroční poskytování smluvně stanovené částky ze státního rozpočtu majetkově poškozeným církvím. Renta by byla stanovena jako průměrná úroková míra odvozená od celkové hodnoty nevráceného, resp. sekularizovaného majetku církve. Tato hodnota by pak měla být valorizována v závislosti na vývoji inflace.

V této souvislosti je navrhována 5% míra renty (obdobně jako v Maďarsku). Ta odpovídá objektivně očekávaným výnosům srovnatelných dlouhodobých investic.

S ohledem na aktuální nepříznivý hospodářský vývoj v zemi je možno dosáhnout plnou výši renty postupně. A to např. tak, že v prvním roce po nabytí účinnosti smluvené úpravy bude její výše činit 1% a každým následujícím rokem se zvýší o další jedno procento. Pro případ zvlášť závažných problémů státního rozpočtu, např. příčinou hospodářské recese, bude smluvně zajištěna možnost dohodnout s příslušnou církví termínovaný odklad plnění tohoto státního závazku.

Možnou alternativou renty by rovněž mohla být *náhrada formou státních obligací*. Rovněž toto řešení má svůj zahraniční precedens, a to ve smlouvě uzavřené mezi Maltskou republikou a Vatikánem, jejímž předmětem byl převod výdělečného církevního majetku na stát a jeho finanční kompenzace. I při tomto řešení by bylo možno omezit aktuální dopad na státní rozpočet např. patřičným prodloužením lhůty splatnosti vydaných státních dluhopisů.

Jako zatím poslední se objevil návrh ministerstva kultury na vrácení části majetku, která by zároveň znamenala zastavení přímých dotací církvím. Vzhledem k tomu, že některé menší církve se cítily tímto řešením poškozeny, bylo navrženo vytvoření investičního fondu, z jehož výnosů by byly církve financovány. V takovém případě by ovšem bylo nutné kontrolovat hospodaření takového fondu, aby nedocházelo k únikům.

Český návrh se tedy v komparaci s maďarským systémem jeví jako „měkkí“ pro stát. Církve se tak snaží vyjít státu maximálně vstříc.

4.10. Návrh transformace právního vztahu státu a církví

Zástupci církví se domnívají, že nestačí vyřešit pouze ekonomickou stránku věci, ale že revizi a úpravu potřebuje i právo upravující existenci církví v zemi.

Návrh nové komplexní úpravy právní oblasti by měl vycházet z platné právní úpravy a zahrnoval by:

- otázky právního postavení církví jako subjektů svého druhu, odlišných od jiných kategorií českých právnických osob upravených jinými zákony a vztahu jejich vnitřních předpisů k obecně závazným právním normám.
- zásadní transformaci dosavadního systému ekonomické podpory církví do systému, který zohledňuje konkrétní vztah občana k určité církvi, včetně stanovení adaptačního období
- zásadní změny ve stávající právní úpravě, především zrušení zákonů č. 218/1949 Sb. a č. 161/1992 Sb. a nahrazení zákona č. 308/1991 Sb. novou individuální smluvní úpravou.

Nová úprava by měla zahrnovat zhruba tyto body:

Registrace církví by měla znamenat prosté přiznání právního statusu. Církev by tak získala právní subjektivitu jako specifická kategorie právnické osoby. Na takovou právnickou osobu se vztahují práva zaručená církvím Listinou základních práv a svobod.

Registrace nové církve by měla probíhat ve správním řízení u takového orgánu státní správy, který stanoví zákon. Řízení by mělo prokázat, že činnost církve nebude v rozporu s právním řádem České republiky. Rozhodnutí o registraci budou soudně přezkoumatelná. Stejným způsobem by mělo být možno zaregistrovat i sdružení registrovaných církví jako zájmové sdružení právnických osob.

Podmínka počtu členů by rovněž měla být zásadně změněna a to snížením požadavku z dosavadních 10 000 členů na 100 členů. Za člena bude považována zletilá osoba s trvalým pobytem na území ČR. To mj. umožní státu v souladu s mezinárodními

závazky získat i světově rozšířeným náboženstvím získat v ČR právní status církve. Tato náboženství či církve dosud nemají možnost se u nás zaregistrovat jako právnická osoba.

Tyto zmírněné kvantitativní podmínky registrace by ovšem byly značně zpřísněny tak, aby se zúžil prostor pro spekulativní pokusy některých subjektů získat právní status církve a aby se zaručila transparentnost žadatelů o registraci. Pojem církev by měl být rovněž konkrétněji legislativně vymezen a to jako „dobrovolné náboženské společenství fyzických osob s vlastní strukturou, vnitřními předpisy a zpravidla i náboženskými obřady, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry“. Zákon by měl dále výslovně vyloučit možnost založení církve za účelem podnikání či provozování jiné výdělečné činnosti. To se ovšem nebude týkat případu, kdy je taková činnost vyvíjena jako doplňková. Odmítnutí registrace bude následovat, pokud žadatelská církev zatají svou organizační strukturu nebo věrouku, ale také pokud bude hlásat názory, které odporují zásadám demokratické společnosti, propagace fašistických či totalitárních názorů, stejně jako další kriminální činnost. Rovněž formální náležitosti registrace budou zpřísněny.

Aby byla zachována právní kontinuita subjektů, budou dosud registrované církve považovány ze zákona za registrované.

Bude podrobněji upraveno právo církví na zřizování svých institucí nezávisle na státních orgánech, které je již nyní upraveno v Listině základních práv a svobod. Zákon by tak měl umožnit delegovat dohodou, která bude uzavírána s každou církví zvlášť právo konstituovat jednotky církve, jejichž typy odpovídají vnitřním předpisům církve, a které budou rovněž uvedeny v základním dokumentu církve.

5. Hospodaření farnosti Vratislavice nad Nisou

Protože jsem v předešlých kapitolách pojednával o katolické církvi obecně rozhodl jsem se, připojit ke své práci i kapitolu, popisující hospodaření a finanční situaci konkrétní farnosti. Provoz církve není nic tajemného, naopak řídí se zcela běžnými pravidly hospodaření. Tato kapitola by měla ukázat, jaké výdaje může místní církev mít a jaké zdroje k tomu používá.

Samozřejmě, že situace je v různých částech země odlišná – a to dokonce velmi. Vratislavická farnost se nachází v Severních Čechách, kde je situace zřejmě nejhorší, na druhou stranu se zde daří rozvíjet řadu aktivit dělat více, než pouze zápasit o existenci.

V rámci organizační struktury Řkc. patří Vratislavice do Litoměřické diecéze, Libereckého vikariátu.

Obec Vratislavice nad Nisou je jednou ze čtvrtí města Liberce. Žije zde zhruba 6 000 obyvatel, přičemž církevních akcí se zúčastňuje pravidelně asi 110 osob, což představuje přes 1,5% obyvatel. Tyto věřící lze považovat za aktivní členy farnosti (ke katolické církvi se samozřejmě hlásí mnohem větší procento obyvatel, tito lidé ovšem nejsou praktikující věřící a služeb církve většinou nevyužívají ani se nezúčastňují většiny církevních akcí).[10]

Ve farnosti jsou zastoupeny všechny věkové kategorie i společenské vrstvy obyvatel obce. Členové jsou rovnoměrně rozděleni mezi osoby v důchodu, rodiny s dětmi a mládež.

Zlom v životě farnosti nastal po roce 1989. V této době se opět církvi dostalo svobody vykonávat veřejné aktivity. V této době zaznamenala farnost také prudký nárůst nových členů, z nichž ovšem řada v pozdějších letech odešla. Přesto patří farnost Vratislavice k nejdůležitějším nestátním organizacím v místě. Spektrum aktivit, kterými se členové zabývají je velmi široké.

Aktivity farnosti Vratislavice:

Sběr obnošeného šatstva pro charitativní účely: Dvakrát do roka organizuje farnost sběr obnošeného šatstva. Tato akce probíhá v oblasti sídliště osobní návštěvou u dárců, kteří jsou předem informováni letáky. Tato činnost má v místě vždy velký ohlas a účastní se jí velká část obyvatel bez ohledu na postoj k víře. Mimo tuto jednorázovou sbírku funguje v prostorách farního úřadu sběrné středisko, kam mohou občané své dary v průběhu roku přinášet. Šatstvo je na faře tříděno a posléze odesíláno do charitativního centra v Úpici u Červeného Kostelce. Zde je soustřeďována celostátní pomoc pro oblasti postižené válečným konfliktem či přírodní katastrofou.

Výuka náboženství: farnost zajišťuje pro zájemce z řad žáků základní školy mimoškolní výuku náboženství. Na tyto hodiny docházejí především děti z katolických rodin.

Dětský turistický kroužek: je otevřen pro všechny děti ze sídliště. Dochází sem řada dětí školního věku i z nevěřících rodin. Kroužek pořádá i výlety a koná se jednou týdně odpoledne. Jeho vedení zajišťuje farní mládež. Mimoto mají děti možnost přijít na faru, kde si mohou číst (k dispozici je knihovna), napsat si úkoly či hrát stolní tenis.

Prázdninové pobyty: během svátků či školních prázdnin organizuje farnost tábory a pobyty pro děti. Jako vedoucí často vypomáhají rodiče, ale především farní mládež. Mimo tyto pravidelné pobyty pořádá farnost i zájezdy a výlety jak pro děti, tak i pro dospělé.

Bohoslužby: podstatnou náplní činnosti církve je samozřejmě také poskytování služeb jako jsou křty, pohřby, svatby, sloužení bohoslužeb atd. Tato služba se týká ovšem téměř výhradně členů církve. Činnost církevního společenství v určitém místě ovšem zdaleka přesahuje čistě vnitrocírkevní náboženské aktivity, ale dotýká se daleko většího okruhu osob.

Pastorační služba se nezaměřuje pouze na konání bohoslužeb ve Vratislavicích, ale církev se snaží sloužit také ve zdejším domě pro seniory. Nejde jen o bohoslužby, ale i další setkání, jejichž program často připravují také členové mládeže.

Právě **mládež** patří neodmyslitelně k provozu každého většího církevního společenství. Mladí lidé přicházejí do církve z nejrůznějších důvodů. Někteří navštěvovali v dětství hodiny náboženství, jiní přišli ve chvílích životních krizí (drogy, rozpad rodiny) a našli zde útočiště nebo nacházejí postupně cestu k hlubším životním hodnotám. Právě mládeži věnuje církev značnou pozornost. Na druhou stranu jsou to právě mladí lidé, kteří ve svém volné čase zajišťují většinu aktivit, prací s dětmi počínaje a stavebními pracemi konče.

Ubytování: poskytuje farnost na omezenou dobu především jednotlivcům z Bulharska či Ruské federace, kteří z různých důvodů přicházejí do České republiky a nemají kde bydlet. Tito lidé zůstávají na faře většinou do té doby, než si najdou odpovídající ubytování. Na farnost se obracejí také organizace pečující o utečence. Stává se, že kapacita azylových domů je plně využita a je nezbytně nutné někoho přechodně umístit. V takovém případě je možné poskytnout v budově fary prostor. Farnost také uvažuje o zřízení bytu, který by mohl být pronajímán.

Zaměstnání: v letech 1991 – 1992 bylo u farního úřadu rovněž zaměstnáno několik osob na veřejně prospěšné práce, kteří sem byli posláni po domluvě s Úřadem práce. V současné době pracují na farním úřadě rovněž osoby vykonávající civilní službu.

Církev je také připravena, v případě potřeby, zajistit **pečovatelskou službu** pro staré občany ve Vratislavicích a okolí. Tyto služby jsou zatím připravovány, čeká se pouze na to, jak velký bude případný zájem.

5.1. Ekonomická situace

V této kapitole se pokusím analyzovat hospodaření farnosti, její ekonomickou situaci a najít případná doporučení, jak toto hospodaření zefektivnit.

Tabulka č. 3 - Příjmy

Příjmy	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Sbírky	68.188	66.368	88.890	85.593	101.897	98.770
Dary (fyz. i práv. osob)	62.623	12.000	47.500	95.800	82.000	172.000
Dary zahraniční	1,168.600	0	69.300	57.000	1,520.973	3,340.487
Nájemné	10.600	17.392	16.260	10.600	843.933	310.850
Příspěvky od úřadů	0	0	350.000	73.000	0	0
Příspěvky od ústř. Orgánů	0	0	0	0	0	0
Úroky z vkladů	2.460	1.265	2.197	527	104.567	130.216
Zůstatek loňského roku	34.897	106.562	55.905	86.433	63.017	1,736.424
Ostatní	1.683	6.269	5.091	1.454	0	0
Příjmy celkem	1,349.051	209.856	635.143	410.407	2,716.387	5,788.747

Rozbor příjmové stránky:

Zhruba stabilní velikost vykazují položky *sbírky a dary fyzických a právnických osob*. Velikost těchto položek závisí zcela na ochotě dárců finančně podpořit církev.

Největší část takto darovaných prostředků plyne od výdělečně činných členů farnosti, kteří využívají také zákonné možnosti odvodu části daně neziskovému sektoru.

V tomto ohledu se nacházejí farnosti v poměrně složité situaci, protože mezi členskou základnou často převažují osoby v důchodu, studující mládež či rodiny s více dětmi. Ve farnosti není nikdo nucen poskytovat příspěvky (v jiných denominacích či farnostech může fungovat jiný systém získávání prostředků od dárců). Je ovšem pravda, jak jsem již uvedl, že členové velkých církví všeobecně nejsou příliš zvyklí podporovat svou místní církev z vlastních zdrojů. Stávající systém financování je značně neprůhledný a demotivující. I věřící si proto budou muset uvědomit, že jejich farnosti budou moci

vykonávat jen tolik aktivit, na kolik budou mít prostředky. A to bude také, do značné míry záležet na tom, jaká bude osobní angažovanost každého člena.

Zahraniční dary: tvoří největší příjmovou položku farnosti. Finanční prostředky přicházely skokově na konkrétní účely. První větší suma přišla na opravu zdemolované farní budovy. Tyto prostředky byly využity na stavební a rekonstrukční práce v letech 1993 – 1996.

Další dosud největší zahraniční dotace přišla v roce 1996 na projekt pastoračně – charitního centra, který byl předán k posouzení dárcovské organizaci Renovabis se sídlem v SRN. Projekt získal důvěru a Renovabis poskytla cca 200 000 DM. Stavba byla zahájena v roce 1997 a pokračovala do zimy 1998. V té době se ukázalo, že peníze nebudou stačit a stavba byla zastavena. V prvních měsících roku 1999 vyhověl Německo – český fond budoucnosti žádosti o poskytnutí dotace. Tímto způsobem by mělo být získáno cca 1,5 mil. Kč. Stavba pastoračního centra tedy bude v tomto roce pokračovat podle plánu.

Je třeba dodat, že farnost obdržela i dary v nepeněžní formě např. kopírku či počítač a průběžně dostává ze zahraničí pomoc na nejrůznější činnosti.

Nájemné: vratislavické farnosti patří i budova bývalé mateřské školky, ve které v současné době sídlí zahradnické učiliště. V roce 1997 došlo po vzájemné dohodě k uhrazení kumulovaného nájemného s tím, že učiliště může dál budovu využívat.

Příspěvky od úřadů: vratislavická radnice přispěla farnosti, jak jsem již uvedl, na některé rekonstrukční práce. Radnice má rovněž zájem na zvelebení celé obce, proto se finančně podílí na opravách některých významných budov. Právě budova fary patří k necennějším stavbám v obci a tvoří jednu z jejích významných dominant.

Tabulka č. 4 - Výdaje

Výdaje	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Mzdy	23.186	3.806	0	0	716	0
Bohoslužebné výdaje	20.376	3.948	932	1.199	1.408	23.862,9
Režijní výdaje	53.410	97.272	106.470	99.075	112.791	169.129
Opravy památek	1,109.090	757	379.352	129.791	113.063	11.209
Opravy ostatní	1.144	10.272	1.896	2.462	146.554	11.834
Odeslané dary, sbírky	11.259	33.173	34.585	31.052	75.610	23.121
Ostatní výdaje	0	0	0	79.676	526.872	5,193.605
Výdaje celkem	1,242.488	154.221	548.709	347.390	979.963	5,657.531

Rozbor výdajové stránky:

Mzdy: v této položce není zahrnut plat duchovního správce farnosti. Ten je placen z biskupství, proto tato částka není zahrnuta do hospodaření farnosti. Částky, které jsou zde uvedeny jsou výplaty osobám, které zde vykonávaly veřejně prospěšné práce. Tyto pracovníky sem umístil Úřad práce. Farnost hradila pracovníkům jednu třetinu jejich výdělků, zbytek doplácet stát.

Bohoslužebné výdaje: tvoří, jako v celé církvi, relativně malou část výdajů. Tyto částky jsou využívány na nákup nezbytných součástí bohoslužeb (např. mešní svíce stojí i 50 Kč.).

Režijní výdaje: sem patří částky vydané na provoz farnosti – elektrina, plyn, voda, sportovní náčiní pro dětský kroužek, papír nebo poměrně nákladný systém elektronického zabezpečení budovy fary a kostela, z něhož bylo odcizeno několik obrazů křížové cesty. Přestože byly obrazy nalezeny, došlo k výraznému poškození.

Opravy památek: největší výdaj se uskutečnil v roce 1993 v souvislosti se započatím rekonstrukce budovy fary. Práce probíhaly i dále a došlo také k opravě nátěru kostela.

Ostatní výdaje: největší položka se váže k roku 1998 v souvislosti s platbami za provedené stavební práce na pastoračním středisku.

5.2. Vyhodnocení analýzy a doporučení

Jak jsem již zmínil, ve výčtu výdajů není zahrnut plat duchovního správce farnosti. To by v případě přechodu na systém samofinancování znamenalo závažný problém. Vezmeme – li v úvahu výši základního platu katolického duchovního, který k roku 1998 činil 9.306 Kč, znamenalo by to pro farnost výdaj přes 100.000 Kč ročně. To by znamenalo, že pokud od sumy sbírek a darů tuto částku odečteme, nepodaří se již z takto získaných zdrojů pokrýt režijní a bohoslužebné výdaje a samozřejmě ani žádné jiné.

Významným zdrojem příjmů pro farnost je ovšem ještě nájemné za budovu bývalé školky hrazené učilištěm. Domnívám se, že pro církev je momentálně výhodné budovu tímto způsobem pronajímat. Cena této nemovitosti v budoucnosti pravděpodobně stoupne díky její výhodné poloze a možnostem využití. Přesto v současné nevyjasněné legislativní a ekonomické situaci, kdy ceny nemovitostí všeobecně spíše klesají je tento stav optimální. Nelze ovšem nevzít v potaz budoucí možné využití pro poslání církve. To by ovšem znamenalo značné investice a nulový příjem, což si farnost naprosto nemůže dovolit. S těmito příjmy z nájemného by bylo možno výdaje související s provozem i plat duchovního správce pokrýt z vlastních zdrojů.

To by ovšem znamenalo, že církev již nebude moci věnovat žádné prostředky na údržbu a opravy ani na stavbu pastoračního centra. Rovněž odeslané dary by bylo nutno omezit. Nová dotace na stavbu, jejíž výše má činit 1,5 mil. Kč, je ovšem vázána na podmínku, že farnost vloží do stavby stejnou částku. Není tedy jasné, jak farnost celou částku získá. Případná darovaná částka je úzce vázána na projekt, není tedy možno ji využít jinak.

Pastorační centrum není určeno pro komerční využití. Nelze tedy očekávat nějakou výraznou návratnost vložených investic. Přesto mají být součástí objektu i ubytovací prostory a menší tělocvična. Domnívám se, že zde existuje možnost získání dalších příjmů z poskytování ubytování, jako vedlejší činnosti. V obci existuje pouze luxusní ubytování v hotelu a na druhé straně možnost pronajmutí bytu v ubytovně, která dříve patřila podniku Bytex. Ubytovací služby v pastoračním centru by vyplnily chybějící možnost lacinějšího kvalitního ubytování.

Na farním úřadě nyní vykonává civilní službu několik osob, které jsou zde rovněž ubytovány. Po skončení jejich služby by bylo možno tento prostor v budově fary využít jako byt, který by bylo možno rovněž trvale pronajímat.

Přesto to budou opět právě věřící, na kterých bude záležet, v jaké finanční situaci se bude farnost nacházet. Domnívám se, že by se celá situace výrazně zlepšila, kdyby každý věřící dával do sbírky cca dvojnásobek toho, co věnuje nyní.

6. ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo poskytnout souhrnnou informaci o postavení Římskokatolické církve v České republice a její ekonomické situaci. Protože je tato aktuální otázka často zjednodušována a nesprávně chápána popisují situaci církve v co možná nejširších souvislostech.

V první části své diplomové práce jsem se věnoval neziskovému sektoru obecně - co to je, jaký je smysl jeho existence či význam pro národní hospodářství. Dospěl jsem k závěru, že neziskový sektor je jedním ze tří základních pilířů hospodářství každého státu. Poskytuje služby a řeší problémy tam, kam soukromý sektor nevstupuje a kde veřejný - vládní sektor není efektivní. Občanský sektor je také zárukou zdravého demokratického vývoje společnosti. Vytváří prostor pro nejrůznější občanské aktivity, což zvyšuje postavení a úlohu každého jednotlivce ve státě. Společnost spočívající na aktivních jedincích či občanských organizacích je společností skutečně demokratickou a úspěšnou.

V Evropě - a tedy i v ČR je, na rozdíl od USA, neziskový sektor do značné míry závislý na státních dotacích. Stát by se měl i v takovém případě snažit vhodnou motivací přesunout co možná nejvíce odpovědnosti na občany. To potvrzuje i důraz EU na samostatnější vývoj regionů, který ovlivňuje i přístup české vlády k těmto otázkám.

Ve druhé praktické části práce jsem analyzoval postavení jedné z nejdůležitějších NO v naší zemi, kterou je Římskokatolická církev. Církev vždy patřila mezi nejvlivnější nestátní organizace a z jejího poslání postupně vyplynula celá řada nejrůznějších činností. V České republice se možnosti a postavení církví radikálně změnily po komunistickém převratu v roce 1948. V práci se snažím ukázat jak byla církev připravena o svou ekonomickou základnu, která sloužila jako zdroj financování a jaké je její postavení a ekonomická situace v současné demokratické společnosti. V dnešní době se stát i církev snaží najít cestu, jak opět obnovit autonomii církví - a to především v ekonomické oblasti. Možné řešení lze najít při rozboru zahraničních modelů. Dospěl jsem k závěru, že nejbližší

české situaci je systém uplatněný v Maďarské republice, což je také návrh předkládaný zástupci církví v ekonomických otázkách. Je nutné, aby obě strany podnikly následující kroky.

Ze strany katolické církve je třeba přistoupit k následujícím změnám:

- vést své členy k aktivnímu sdílení potřeb církve - a to především finančních. Členové musí přejít od aktivního přístupu k aktivnímu s vědomím, že církev si bude moci dovolit jen tolik aktivit, na kolik bude mít prostředky. A výše těchto prostředků závisí právě na angažovanosti a ochotě každého jednotlivce.
- zřici se těch činností a projektů, které nemůže dlouhodobě finančně zajistit. Je třeba zůstat u dobrovolné laické práce a nepodlehnout tlaku na profesionalizaci tam, kde to není nezbytně nutné.
- hledat doplňkové možnosti financování např. v oblasti ubytování a ubytovacích služeb, turistického ruchu atd.. Církev se také musí naučit aktivně oslovovat a získávat sponzory a dárce pro své aktivity, viz 1. část práce.
- Jednotlivé části církve - farnosti, diecéze, řády se budou muset naučit vzájemné pomoci a solidaritě, církev jako celek si musí zvyknout na hospodaření s malými omezenými rozpočty.

Stát by měl na druhé straně:

- odbourat přímé státní dotace na vlastní bohoslužebnou činnost církve
- umožnit každému občanovi se větší měrou podílet na financování té NO, kterou preferuje
- zachovat participaci státního rozpočtu popř. územních rozpočtů na financování odvozených činností církve ve veřejných službách - ve vzdělávací, sociální a zdravotní oblasti atd.

- ujmout se péče o tu část kulturního dědictví, o níž dosud pečuje katolická církev a zajistit ze svého rozpočtu prostředky k záchraně zdevastovaných památek

- dokončit navrácení té části zabaveného majetku, u které je to možné. U zbytku, nebo u celého objemu nevráceného majetku přistoupit ke kompenzaci vyplácením renty, která by byla stanovena jako průměrná úroková míra odvozená od celkové hodnoty tohoto majetku a valorizována s ohledem na inflaci.

- změnit právní vztah mezi státem a církvemi. Je třeba především snížit kvantitativní požadavek z dosavadních 10 000 až na 100 členů a umožnit tak registraci některým mezinárodním či nově vzniklým církvím a náboženským společnostem. Zároveň je třeba zpřísnit podmínky registrace tak, aby nemohlo dojít ke spekulacím. Registrace bude moci být za určitých podmínek zrušena.

V závěrečné části své práce jsem popsal farnost Vratislavice nad Nisou a provedl jsem analýzu ekonomické situace s doporučeními možných zlepšení. Jak jsem již uvedl, situace mezi jednotlivými farnostmi se může radikálně lišit, přesto jsem se rozhodl zařadit do své práce i příklad zcela konkrétní místní církve a její hospodářské situace.

7. Seznam literatury

- 1 Průvodce třetím sektorem pro veřejné činitele
- 2 Odpovědi na otázky - neziskový sektor v ČR, ICN 1997
- 3 Drucker, P.F., Řízení neziskových organizací, Management Press 1994.
- 4 Občanský sektor - fakta pro každého, ICN 1998
- 5 Kizáková, Hana: Terminologie neziskového sektoru, ICN, 1997
- 6 Život víry 10/1996
- 7 Mladá Fronta Dnes
- 8 Kalný, Mojmír: Církevní majetek a restituce, Občanský Institut 1995
- 9 Interní materiály ŘKC
- 10 Interní materiály farnosti Vratislavice n/N
- 11 Stiglitz, E. J., Ekonomie veřejného sektoru, Grada Publishing, Praha 1997
- 12 Hamerníková, B., Veřejné finance, Praha 1995
- 13 Sbírka zákonů České republiky
- 14 Jackson, P. M., Brown, C.V., Public sector economics, Blackwell, Oxford, 1994
- 15 Konzultace s představiteli církví
- 16 Urbánek, V.: Přednášky z předmětu Veřejné finance, Liberec 1999
- 17 Internet

8. Seznam příloh

- 1 Průzkum potřeb na opravy církevního majetku – návrh rozpočtu odboru církví
- 2 Srovnání církví podle státního příspěvku
- 3 Počty duchovních placených státem v letech 1989 - 1999
- 4 Mzdové výdaje hrazené v letech 1994 - 1998
- 5 Smlouva mezi Maďarskou republikou a Svatým Stolicem o činnostech
vykonávaných katolickou církví

Příloha k návrhu rozpočtu odboru církví na r. 1999

Výsledky šetření o potřebách na opravy církevního majetku (6/1998)

Církev, náboj. společenost	Počet objektů	Dohodobá zanedbanost (DZ)	Roční údržba (RÚ)	Mobiliář - dlouhodob. zanedb. (DZ)	Mobiliář roční údržba (RÚ)	Zabezpečení objektů	Celkem DZ	Celkem RÚ
Celkem-diecéze	9 165	22 682 661	1 289 636	8 209 599	214 167	380 976	30 892 260	1 503 803
Celkem-mužské řády a kongr.	320	6 345 689	152 223	123 857	2 401	48 979	6 469 546	154 624
Celkem-ženské řády a kongr.	93	1 071 491	40 223	3 940	101	18 216	1 075 431	40 324
Celkem římskokatolická církev	9 578	30 099 841	1 482 082	8 337 396	216 669	448 171	38 437 237	1 698 751
Českobratrská církev evangelická	544	568 479	43 574				568 479	43 574
Církev čs. husitská	355	285 817	16 562			3 664	285 817	16 562
Slezská církev evangelická a.v.	40	68 200	2 675			288	68 200	2 675
Pravoslavná církev	30	45 750	700	15 973	469	1 550	61 723	1 169
Církev bratrská	57	27 650	2 710			250	27 650	2 710
Církev řeckokatolická	5	14 500	450			220	14 500	450
Evangelická církev a.v.	2	5 016	79			70	5 016	79
Evangelická církev metodistická	19	30 800	965				30 800	965
Jednota bratrská	11	16 190	440			370	16 190	440
Starokatolická církev v ČR	11	91 550	2 000			2 500	91 550	2 000
Federace židovských obcí v ČR	240	927 248	53 028			15 040	927 248	53 028
Celkem ostatní CNS	1 314	2 081 200	123 183	15 973	469	23 952	2 097 173	123 652
Celkem CNS	10 892	32 181 041	1 605 265	8 353 369	217 138	472 123	40 534 410	1 822 403

Tab. 2 Srovnání církví podle státního příspěvku (neinvestiční výdaje)

Církev a náb. společnosti	počet věřících dle sčítání lidu v roce 1991		1996 počet duchovních		počet věřících na jednoho duchovního		1996 základní platy		1996 celkem včetně přísp. na církevní kulturní památky		1996 státní příspěvek na jednoho věřícího	
	osoby	A	osoby	B	osoby	C	tis. Kč	D	tis. Kč	E	Kč	F
měrná jednotka sloupce												
Římskokat. církev	4 021 385		1 923		2 091		248 726		411 842		102,4	
Českokobratrská c.evang.	203 996		218		936		28 350		36 625		179,5	
Pravoslavná církev	19 354		65		298		8 095		8 880		458,8	
Federace židovských obcí	1 292		35		37		2 931		2 984		2309,6	
Církev českoslov. husitská	178 036		277		643		39 248		46 469		261,0	
Církev adventistů sedm. dne	7 674		n		n				734		95,6	
Církev bratrská	2 759		55		50		7 269		7 382		2675,6	
Jednota bratrská	2 385		28		85		3 556		3 647		1529,1	
Evangel. církev metodistická	2 855		32		89		3 767		3 882		1359,7	
Slezská církev evang. a.v.	33 257		36		924		5 407		6 750		203,0	
Apoštolská církev	1 485		68		22		8 739		8 799		5925,3	
Starokatolická církev	2 725		8		341		832		944		346,4	
Náb.společnost čs. unitářů	365		7		52		1 012		1 026		2811,0	
Řeckokatolická církev	7 030		9		781		1 289		1 574		223,9	
Evangel. církev a.v.	4 151		2		2 076		803		471		113,5	
Luters. evangel. církev a.v.	10 000		6		1 667		1 090		1 528		152,8	
CELKEM	4 498 749		2 769		1 625		361 114		543 537		120,8	

n = údaj není znám, resp. platy duchovních nejsou dotovány státem

Počty duchovních CNS placených státem v letech 1989 - 1999

CNS	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	index 99/89	nárůst 99-89
Římskokatolická církev	1667	1698	1719	1746	1751	1825	1865	1977	2083	2148	2250	1,35	583
ČCE	245	237	242	238	224	227	217	213	209	208	214	0,87	-31
CČSH	241	258	256	257	243	237	236	237	244	248	250	1,04	9
SCEAV	24	23	24	31	25	26	31	35	36	41	46	1,92	22
Pravoslavná církev	46	48	52	51	48	53	59	62	70	77	86	1,87	40
Apoštolská církev	2*	5*	19*	40	51	60	66	73	77	77	80	2,00	40
Církev bratrská	31	31	48	49	48	53	55	55	58	62	63	2,03	32
Řeckokatolická církev+	2	3	3	3	6	7	7	9	9	22	28	4,67	22
ECAV	1	1	1	1	1	1	1	3	4	4	4	4,00	3
Ev.církev metodistická	18	18	22	24	23	28	29	29	30	30	32	1,78	14
Jednota bratrská	17	17	23	24	25	27	26	30	30	30	35	2,06	18
LECAV	-	-	-	-	-	-	5	5	7	6	8	1,60	3
Starokatolická církev	10	10	9	8	6	6	6	9	12	14	18	1,80	8
FŽO	13	13	13	15	21	22	22	24	23	24	30	2,31	17
NSČU	6	6	6	6	6	6	6	8	6	7	8	1,33	2
Celkem	2323	2368	2437	2493	2478	2578	2631	2769	2898	2998	3152	1,36	829

Pozn.1: * neplaceni státem, čísla orientační, index i nárůst počítán 99/92

Pozn 2: + u řeckokatolické církve index i nárůst počítán 99/93(v r.1993 vznikla samostatná církev v ČR), celk. nárůst způsoben příchodem kněží z římskokatolické církve

Mzdové výdaje hrazené v letech 1994 - 1998

Rok	mzdy duchovních celkem (vč. pojistného)	z toho		přepočtený počet duchovních	průměrný plat duch.		mzdy zákl. administrativy vč. pojistného
		základní platy	hodnostní		Kč	meziroční index	
							tis.Kč
1994	255 467	233 645	21 822	2 572	6 131	1,00	25 800
1995	263 871	240 558	23 313	2 626	6 202	1,01	26 302
1996**	388 400	361 100	27 300	2 707	8 857	1,42	32 712
1997	408 200	380 200	28 000	2 777	9 073	1,03	34 800
1998	431 299	399 801	31 498	2 861	9 306	1,025	38 701

Pozn.: *** nárůst v tomto roce způsobený novelou platového předpisu srovnávající
zpoždění oproti dvěma platovým úpravám ve státní správě

SMLOUVA

Mezi Svatým Stolicem a Maďarskou republikou o financování činností ve veřejných službách a jiných úzcích církevních ("ze života víry") činností vykonávaných v Maďarské republice katolickou církví, a o některých záležitostech majetkového rázu.

Svatý Stolec a Maďarská republika (dále: strany) odvolávají se

na smlouvu uzavřenou v Budapešti 9. února 1990 o znovunavázání diplomatických vztahů, podle které se strany rozhodly řešit ve společné shodě zvláštní záležitosti společného zájmu, přejíc si nalézt trvalé východisko pro financování činností ve veřejných službách a činností "ze života víry" vykonávaných v Maďarsku katolickou církví (dále: církev), jakož i pro některé záležitosti majetkového rázu, mající na mysli Zákon o svobodě svědomí, náboženského vyznání a církvích (Zákon IV z roku 1990), jakož i Zákon o vypořádání stavu státního vlastnictví bývalých církevních nemovitostí (Zákon XXXII z roku 1991),

shodli se na následujícím:

I

Článek 1

Pro financování církevních činností ve veřejných službách obsažených v Zákoně č. IV z roku 1990, platí obecné normy pro státní instituce dle stejného zákona a ustanovení této Smlouvy.

Článek 2

Církev obdrží na školní ústavy jí vedené (dětské jesle, primární a sekundární školy, internáty) peněžní příspěvky na stejné úrovni, jako jsou poskytovány státním a

okresním provozovatelům obdobných ústavů.

Článek 3

Církev obdrží na studenty neteologického zaměření všech ročníků, přijatých na univerzitní ústavy vyššího vzdělání před 1. zářím 1997, školní "normativ" (podporu na základě zákona) a studentský příspěvek ve stejné výši, v jaké jsou normativy poskytovány na základě obdobného právního důvodu státním univerzitním ústavům vyššího vzdělání. Po 1. září 1997 bude církvi na studenty, kteří mají nárok na státní finanční podporu vyplácen stejný školní "normativ", jakož i studentský příspěvek všechny další příspěvky shodné s těmi, které jsou poskytovány státním ústavům podle zákona o vyšším vzdělání. Totéž ujednání se vztahuje také na státní dotace na vyšší vzdělání, které jsou poskytovány na základě výběrových řízení. V ústavech vyššího vzdělání, v každém oboru, počet studentských míst podporovaných státem nesmí být od 1. září 1997 nižší než poměr počtu těchto studentů existujících v prvním pololetí roku 1997 ve vztahu ke všem studentům podporovaných státem. Strany zhodnotí situaci, jakmile budou známy údaje získané v následujících akademických pěti letech (počínaje vstupem této smlouvy v platnost).

2) Stát se zavazuje, že na chod ústavů vyššího vzdělání a kolejí, poskytne alespoň 50% školního "normativu".

3) Maďarský stát zaručuje žákům univerzitních ústavů a ústavů vyššího vzdělání, kteří jsou podporováni státem, stejné příspěvky, ve stejné míře a na základě stejného právního důvodu, jaké jsou poskytovány studentům státních ústavů vyššího vzdělání. To se vztahuje i pokud jde o příspěvek na ubytování.

4) Stejná pravidla platí pro vyšší "akreditované" ústavy, které poskytují přípravu spojenou s církevním životem (teologie apod.), jejichž taxativní výčet je uveden v Příloze č. 1 Smlouvy s následujícími zvláštnostmi:

a) Pokud se týká stanovení podpory, pro ústavy univerzitní úrovně bude směřovat částka poskytovaná Fakultě filosofie a pro vyšší školy částka poskytovaná klasickému oboru Vyšší pedagogické školy.

b) Stát ručí za financování všech těchto ústavů a všech těchto studentů. Celkový počet státem financovaných míst nesmí překročit 2500 ročně.

c) Financování případných nových ústavů bude provedeno na základě samostatné dohody uzavřené mezi příslušnými státními orgány a Maďarskou biskupskou konferencí.

Článek 4

1) Kulturní dědictví církve a zvláště cenné předměty a dokumenty opatrované v jejích archívech, knihovnách, muzejích a v jiných jejích sbírkách vytváří jako celek důležitou část maďarského kulturního dědictví. Církev a maďarský stát vyvinou úsilí ve spolupráci na uchování, zhodnocení a užívání takového majetku.

2) Maďarský stát bude přispívat na obnovu a uchování památek kulturního náboženského dědictví, památkových staveb a uměleckých děl ve vlastnictví církevních organizací a institucí stejnou měrou jako přispívá obdobným majetkům patřícím státu. Stejně bude přispívat na činnost archivů a knihoven patřících církevním organizacím a institucím. Základem pro výpočet tohoto posledního příspěvku bude příspěvek z roku 1997 se zohledněním možností státního rozpočtu a konaných aktivit.

3) Za účelem aplikace principů uvedených v odstavci 1) a 2) jakož i i s ohledem na zvláštní náboženský charakter, bude sjednána zvláštní dohoda mezi příslušnými orgány státu a Maďarskou biskupskou konferencí.

II

Článek 1

Maďarský stát uznává nároky týkající se odevzdání bývalých církevních nemovitostí uvedených v příloze č. 2 této Smlouvy. Stát převede v období let 1998 - 2011 do církevního vlastnictví nemovitosti podle ustanovení Zákona o vypořádání stavu vlastnictví bývalých církevních nemovitostí (Zákon XXXII z roku 1991) s každoročním podílem o stejném rozsahu.

Článek 2

1) Maďarský stát v rámci částečné aplikace zákona citovaného v článku 1 hlavy II převede hodnotu nemovitostí neuvedených v seznamu Přílohy č. 2 na zdroj příjmů určených církvi pro činnosti "ze života víry" (činnosti v neveřejných službách).

2) Maďarský stát považuje peněžní náhradu za dlouhodobě termínovanou investici, jejíž výnos bude valorizován na základě průměrné inflace forintu, která je vypočítána

podle devizového koše a na kterou bere zřetel rozpočet. Hodnota valorizace musí být opravena podle skutečné míry inflace po schválení zákona o provedení rozpočtu.

3) Hodnota výnosu založného na částce peněžní náhrady bude 5%, tedy taková, jaká se předpokládá u dlouhodobě termínované investice v devizách. Tohoto výnosu musí být dosaženo takovým způsobem, že od r. 1998 poroste ze 4,5% na 5% v r. 2001. Základní částka výnosu v roce 1997, který bude vyplacen církvi - vycházejíc ze 42 miliard forintů peněžní náhrady - činí 1,89 miliardy forintů.

Článek 3

Uplatněním této Smlouvy považuje katolická církev svůj nárok podle Zákona XXXII z roku 1991 na náhradu a vypořádání nemovitostí za uspokojený.

Článek 4

1) Maďarský stát zajistí zákonem, že fyzické osoby mohou od 1.1.1998 určit 1% své progresivní IRPEF ve prospěch církve podle svého výběru nebo ve prospěch zvláštního státního fondu.

2) Maďarský stát zaručuje církvi 0,5% progresivní IRPEF předchozího roku až do roku 2001 tak, že jestliže částka určená občany - dárce bude nižší než uvedená částka, bude doplněna Maďarským státem na stejnou úroveň. Tato doplňková částka bude přidělena církvim v poměru podle určení občanů - dárců, kteří vyjadřují svou volbu. Nicméně částka garantovaná státem katolické církvi nesmí být nižší než 1,7 miliardy forintů. V roce 2001 strany prozkoumají situaci tohoto zdroje výnosu. (Význam progresivní IRPEF je vysvětlen v Dodatkovém protokolu Smlouvy).

3) Maďarský stát bude pokračovat dle svých možností v poskytování mimořádných příspěvků na vhodné účely, které budou doporučeny Maďarskou biskupskou konferencí.

4) Různé úlevy jakož i osvobození od daní, které jsou nyní v platnosti a jež jsou zakotveny v zákonech v oblasti IRPEF a daní týkajících se společností, které přísluší zvláštním způsobem církvi, osobám a církevním činnostem, nebudou sníženy bez jejich souhlasu.

III

Na základě rozhodnutí občanů využít veřejné služby církve, má církev právo na další státní podporu. Tato podpora musí zaručit, že církevní provozovatel obdrží podporu stejné úrovně jako provozovatelé státní a okresní, v souladu se Zákonem IV z r.1990.(Způsob výpočtu této podpory je obsažen v Dodatkovém protokolu této

Smlouvy).

IV

Přílohy č. 1 a 2 uvedené v hlavě I článku 3 ods. 4) a v hlavě II čl. 1, jakož i Dodatkový protokol uvedený v hlavě II, čl. 4, ods. 2) a v hlavě III vytváří doplňkovou část smlouvy a jsou její nedílnou součástí.

V

1) Strany budou řešit společnou dohodou případné vzájemné neshody pokud jde o výklad nebo aplikaci ustanovení této Smlouvy.

2) Tato Smlouva bude ratifikována podle vlastních procedurálních norem obou stran a nabyde účinnosti okamžikem výměny ratifikačních listin, která bude uskutečněna co možná nejrychleji.

3) V případě, že jedna ze stran bude mít za to, že se okolnosti, za kterých byla tato Smlouva uzavřena, změnily radikálně natolik, že považuje za nezbytné ji upravit, přistoupí neprodleně k včasným jednáním o jejích úpravách.

Podepsáno ve Městě Vatikánu 20. června 1997 ve dvojím originále, každý v jazyce italském a maďarském; oba texty jsou autentické.

.....
za Svatý stolec

.....
za Maďarskou republiku

Dodatkový protokol

**Mezi Svatým Stolicem a Maďarskou republikou
o financování činností ve veřejných službách a
jiných úzce církevních ("ze života víry")**

6

**činností vykonávaných v Maďarské republice
katolickou církví, a o některých záležitostech
majetkového rázu.**

Doplněk hlavy II, článku 4.

Progresivní IRPEF je částka, která zůstane po odečtení úlev z daně, které tíží celkovou částku podléhající zdanění.

Doplněk hlavy III

- 1) Pro výpočet tohoto financování - každý rok v rámci návrhu rozpočtu a na základě dat, které figurují odděleně na veřejné vzdělání a na sociální péči - z částky výdaje na provoz a opravy, musí být odečteny vlastní příjmy. Na základě výsledné částky se stanoví výše normativu; doplňková podpora se stanoví obdobně. Z částky doplňkového financování vypočtené podle shora uvedeného, je možno odečíst částku těch speciálních subvencí, které jsou získané církevními a okresními provozovateli, jakož i jejich institucemi, na základě výběrových řízení.
- 2) Taková subvence musí být vypočítána podle počtu žáků církevních škol, které jsou vedené v okresních Plánech rozvoje veřejného vzdělání, která se dále plánuje na základě průměrného počtu žáků odhadovaných v daném roce.
- 3) Rozdíl mezi předpokládanými a skutečnými daty bude upraven po konzultaci s odpovědným církevním provozovatelem.
- 4) Vláda též zajistí církvi zvyšování mezd pracovníků v oblasti veřejného vzdělání a sociální péče za stejných podmínek jako okresům.
- 5) Nastane-li taková situace, zaniknou smlouvy o veřejném vzdělání uzavřené s okresy nebo se státem nebo další eventuální smlouvy podobného obsahu.